

16. Yüzyıla Ait Satır Altı Farsça-Türkçe Sözlük

A 16th-Century Interlinear Persian-Turkish Dictionary

Beytullah BEKAR* Yasin YAYLA**

Öz

Anadolu sahasında Farsça öğretmek amacıyla 13. yüzyıldan itibaren birçok sözlük, dil bilgisi kitabı ve konuşma kılavuzu kaleme alınmıştır. Bu eserlerin bazıları satır altı tercüme olarak adlandırılan, metnin altına kelime kelime tercüme usulüyle yazılmıştır. Çalışmaya konu olan eser de Berlin Eyalet Kütüphanesine *Persisch-Osmanische Sammelhandschrift* [=Farsça-Osmanlıca Mecmua] adı ile kayıtlı bir mecmuanın içinde bulunan ve kütüphane kayıtlarına *Persisch-Osmanisches Wörterbuch* [=Farsça-Osmanlıca Sözlük] adı ile geçmiş bir kitapçıktır. Eserde, Türkçe kısımlar, Farsça kelimelerin ve ifadelerin bulunduğu satırların altında verilmiştir. Bugün adı Çorum olan fakat 16. yüzyılın sonuna kadarki belgelerde “çorumlu” olarak geçen şehrin adının eserde de “çorumlu” şeklinde geçmesinden ve Türkçe kelimelere getirilen eklerdeki uyum ve uyumsuzluklardan hareketle eserin 16. yüzyıla ait olduğu söylenebilir. Çalışma bir giriş ve iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çalışmaya konu olan eserdeki Türkçe malzemenin yazım özellikleri ile bazı eklerde görülen uyum sorunu, şahıs eklerinin kullanımıyla ilgili problemler ve Farsçadan Türkçeye tercüme hususunda dikkat çekici özellikler gösterilmiştir. İkinci bölüm, çalışmaya konu olan metnin çeviri yazısı ve gerekli görülen yerlere düşülen notlardan müteşekkildir. Çalışmanın sonuna ilgililerin faydalanmasını kolaylaştırmak adına metnin başında bulunan Farsça-Türkçe sözlüğün Türkçeden Farsçaya bir dizini eklenmiştir.

Anahtar kelimeler: Sözlük, Farsça, Türkçe, gramer, konuşma kılavuzu.

*Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kırklareli, Türkiye.
Elmek: beytullahbekar@gmail.com
ORCID: 0000-0002-8372-1190

**Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kırklareli, Türkiye.
Elmek: yyasinyayla@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5726-884X

Gönderilme Tarihi / Received Date:

24 Mart 2023

Kabul Tarihi / Accepted Date:

5 Haziran 2023

Atıf/Citation: Bekar B. - Yayla Y. (2023). 16. Yüzyıla Ait Satır Altı Farsça-Türkçe Sözlük
doi.org/10.30767/diledeara.1270435

Copyright © 2023

Dil ve Edebiyat Araştırmaları
tded.org.tr | 2023

Abstract

Since the thirteenth century, many dictionaries, grammar books, and phrasebooks have been written to teach Persian in Anatolia. Some of these works were written in interlinear translation. The work that is the subject of this study is a booklet found in a collection registered in the Berlin State Library under the name *Persisch-Osmanische Sammelhandschrift* [=Persian-Ottoman Collection] and recorded in the library records under the name *Persisch-Osmanisches Wörterbuch* [=Persian-Ottoman Dictionary]. In the work, the Turkish parts are given under the lines containing Persian words and expressions. Based on the fact that the name of the city, which today is called Çorum but is referred to as “çorumlu” in the documents until the end of the 16th century, is also referred to as “çorumlu” in the work and the harmony and disharmony in the suffixes brought to Turkish words, it can be said that the work belongs to the 16th century. The study consists of an introduction and two main chapters. In the first part, the spelling characteristics of the Turkish material in the work, the harmonization problem seen in some suffixes, the problems related to the use of personal suffixes, and the remarkable features of the translation from Persian to Turkish are shown. The second part consists of the translation of the text and the notes made where necessary. At the end of the study, an index of the Persian-Turkish dictionary at the beginning of the text from Turkish to Persian has been added in order to facilitate the utilization of those interested.

Keywords: Dictionary, Persian, Turkish, grammar, phrase book.

Extended Summary

From the 13th century onwards, many dictionaries, grammar books, and speech guides were written to teach Persian in the Anatolian region. Some of these works were written with a method of interlinear translations. The work that is the subject of the study is a booklet that is in a collection registered to the Berlin State Library with the name *Persisch-Osmanische Sammelhandschrift* [=Persian-Ottoman Collection] and is registered in the library records as *Persisch-Osmanisches Wörterbuch* [=Persian-Ottoman Dictionary]. In the work, Turkish language sections are written below the lines containing Persian words and expressions. Based on the fact that the city now known as Çorum was referred to as ‘Çorumlu’ in documents until the end of the 16th century and is similarly named in the work, it is likely that the work dates to the 16th century.

The study consists of an introduction and two main parts. In the first chapter, the spelling characteristics of the Turkish material in the work, the harmonisation problem seen in some suffixes, the problems related to the use of personal suffixes, and the remarkable features of the translation from Persian to Turkish are presented. The harmonisation problem in suffixes is analysed under three headings: 1. Examples of violation of vowel harmony in the infinitive suffix *-mak, -mek*, 2. Examples of violation of vowel harmony in the noun-forming suffix *+lık, +lik*, 3. Examples of violation of vowel harmony in the noun-forming suffix *+rak, +rek*. The differences in the use of personal suffixes are analysed under four headings: 1. future tense plural second person conjugation, 2. present tense singular first person conjugation, 3. present tense plural second person conjugation, 4. past tense conjugation. As for the translation from Persian into Turkish, it is noteworthy that in some parts of the text, Persian parts are translated into Turkish word by word instead of giving their Turkish equivalents. Since the work is a dictionary and grammar is prepared in a limited framework, it is not suitable for examining phonetics and morphology. The second part consists of the transcription of the text and notes where necessary. In the introduction of the text, there is a glossary giving the Turkish equivalents of 217 Persian verbs. In this section, the Persian lexical entries are shown in bold and their Turkish equivalents are shown in normal font. Persian expressions in the rest of the text are shown in italics, while their Turkish equivalents below the line are shown in brackets. At the end of the study, an index from Turkish to Persian has been added to the Persian-Turkish dictionary at the beginning of the text in order to facilitate the use of those interested.

Some of the results obtained as a result of the study are as follows:

It has been determined that with the Chagatay period, non-harmonious suffixes were added to Turkish words. The reason for this is that spelling is a figurative quality rather than pronunciation. This situation, which was common in Eastern Turkish, especially in the Chagatay period, is considered a spelling instability. In section 1.2.1 of the study, it is highlighted that the suffixes discussed in the section mentioned have been brought to Turkish words in a way that is contrary to the vowel harmony.

There are some differences in the use of personal suffixes in the work. The appendices contain features of both Old Anatolian Turkish and Classical Ottoman Turkish. This is because the work belongs to the transition period. While the Turkish equivalents of both verb conjugations and Persian expressions are given in the work, it is seen that some parts are translated from Persian to Turkish, contrary to the Turkish grammatical structure. It can be said that this issue was carried out to show the structural differences between Turkish and Persian to Persian learners.

Giriş

Türklerle İrânî halkların ilişkilerini milattan önceye kadar götürmek mümkündür (Balcı, 2014, s. 39; Kızılözen, 2019, s. 20). Soğd bölgesinin MS 6-8. yüzyıllar arasında Köktürk hâkimiyetine girmesiyle Türk ve Fars dilli halklar arasındaki ilişkiler genişlemiştir (Menges 1968 ve Golden 2006'dan akt. Eker, 2010, s. 197). Türkçe ile Farsçanın birbirini etkileme süreci bin dört yüz yıldır kesintisiz biçimde devam etmektedir (Eker, 2010, s. 197). Bu uzun etkileşim süreci neticesinde iki dilde birçok ortak unsur oluşmuştur. İki dil arasındaki bu ortaklığın neticesinde edebiyat ve kültür alanında da birçok ortaklık gelişmiştir. Dil, edebiyat ve kültür alanındaki bu ilişkinin çerçevesini ortak kelimeler, gramer öğeleri, sözlükler, dil bilgisi kitapları, şerhler ve çeviriler gibi dil unsurları ve edebî ürünler belirler. Bu çerçevenin belirlenmesi, söz konusu iki dil ve edebiyat arasındaki araştırmalar için başta gelen önceliklerden biridir (Öz, 2010, s. 11). Bu çerçeve içindeki eserlerin ilk örnekleri sözlükler ve gramer kitaplarıdır. Sözlükler, bir dili öğrenmek için başvuru, öğretmek için de tavsiye edilen ilk eserlerdir. Anadolu sahasında yazılan ilk Farsça-Türkçe sözlükler de Farsça öğretmek için yazılmış eserlerdendir. Anadolu'da miladi on üçüncü yüzyıldan itibaren Farsçanın bir yabancı dil olarak öğrenilmesi ve öğretilmesi amacıyla Türkçe açıklamalı Farsça manzum ve mensur sözlükler, dil bilgisi kitapları, şerhler, Farsça okuma kitapları ve konuşma kılavuzları gibi pek çok eser telif edilmiştir (Çetinkaya, 2021, s. 1). Bu eserlerin büyük bir kısmında Farsça gramer konularına, aruz, edebî bilgiler, tarihî takvimler, gezegenler ve burçlar gibi konulara ilişkin bilgiler de bulunmaktadır (Öz, 2010, s. 64). Eğitim öğretim amacı ile yazılan Farsça-Türkçe sözlüklerde ise Farsça kelimelerin Türkçe karşılıkları maddelerin devamında veya satır altında verilmiştir, sayfalar 9-13 satır veya 5 ile 9 satır arasında değişen sütunlar hâlinde düzenlenmiştir (Öz, 2010, s. 65). Çalışmaya konu olan eser de Farsça öğretmek amacıyla yazılmış bir sözlük ve gramer kitabı niteliğindedir.

Eser hakkında bilgi

Eser, Berlin Eyalet Kütüphanesine [Berlin Staatsbibliothek] *Persisch-Osmanische Sammelhandschrift* [=Farsça-Osmanlıca Mecmua] adı, PPN863971334 kayıt numarası ve Hs. Or. 14398 sınıflama numarası ile dijital olarak kayıtlı olan bir mecmuanın içinde bulunmaktadır. Mecmuanın toplamı 95 varaktan ibarettir. 1a-2a arasındaki kısımda çeşitli beyitler ve notlar bulunmaktadır. 2b-44b arası kısım *Tuhfe-yi Şâhîdî*'nin şerhidir. 47a-70b arası incelemeye konu olan eserdir. 71b-83b arası *Pend-nâme* ve 85a-94b arasında ise *Hâb-nâme* yer almaktadır. 95a'da 1032 [=1622-1623] tarihli bir vefat kaydı bulunmaktadır. 95b'de ise çeşitli notlar mevcuttur. İncelemeye konu olan eser, kütüphane kayıtlarında mecmuanın içindekiler kısmına *Persisch-Osmanisches Wörterbuch* [=Farsça-Osmanlıca Sözlük] adı ile kaydedilmiştir. Eserin müellifine veyahut yazılış tarihine dair herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Kütüphane, mecmuanın tamamı için yaklaşık bir tarih olarak 1700 yılını not düşmüştür. Eserde (68b/05)'te “*yâ be-çorumlu* (ya çorumluya (köy adıdır))” şeklinde bir kayıt bulunmaktadır. Çorum şehrinin adı belgelerde 16. yüzyılın sonuna kadar “çorumlu” şeklinde geçmektedir. Sonrasında “çorum” şeklini almıştır (İ. Şahin, 1993, s. 373). Gerek bu bilgiden, gerekse inceleme ve sonuç kısmında değinilecek ek uyumlarındaki geçiş dönemine ait özellikler eserin 16. yüzyıl metni olabilme ihtimalini güçlendirmektedir.

Eserin incelemeye konu olan kısmı kütüphaneye tek başlık altında kaydedilse de aslında iki ayrı risale hüviyetindedir. Birinci kısım 47a-65b varakları arasındadır. Bir besmelenin ardından 217 adet Farsça fiilin satır altında Türkçe karşılıkları verilmiştir. Sonrasında örnek fiiller üzerinden sırasıyla mastarın tekliği, çokluğu ve olumsuzu verilmiştir. Ardından klasik Arapça öğretimindeki

gibi fiil; malum (etken) ve meçhul (edilgen) diye iki kategoride değerlendirilerek örnek fiillerin geçmiş zaman (mazi), gelecek zaman (müstakbel), şimdiki zamanda (hâl), emir kipi, ism-i fâ'îl, ism-i mef'ûl, hikâye, gereklilik kipi, yeterlik ve şart kipindeki çekimleri sırasıyla üçüncü teklik şahıs, üçüncü çokluk şahıs, ikinci teklik şahıs, ikinci çokluk şahıs, birinci teklik şahıs ve birinci çokluk şahısta olumlu ve olumsuz olarak ayrı ayrı gösterilmiştir. Fiille ilgili kısmın ardından rûmî aylar, zamirler, çokluk ekleri ve hâl ekleri gösterilmiştir. Sonrasında da toplam beş fasılda çeşitli örnek kelimeler verilmiştir. Birinci fasılda tabiat ile alakalı isimler; ikinci fasılda “şey isimleri” başlığı altında sıfatlar, organlar, akrabalık adları ve zarflar; üçüncü fasılda alet isimleri; dördüncü fasılda hayvan isimleri ve son fasılda ise Farsça sayılar yazı ile yazıldıktan sonra satır altında rakamlarla karşılıkları verilmiştir. 66a/01'den 70b/09'a kadar ise Farsça ifadeler ve bu ifadelerin satır altında Türkçe karşılıkları bulunmaktadır. Bu hâliyle eser, Anadolu sahasında yazılmış birçok örneği olan satır altı usulüyle Farsça öğretmek için yazılmış eserlerden birisidir.¹ Eserin 53b/01'den 66a/01'e kadar olan sayfalarında Farsça kısımların satır altlarında Türkçe karşılıkları bulunmamaktadır. Çalışma, Türkçe kısımların incelenmesi ile alakalı olduğu için çalışmaya sadece satır altında Türkçesi bulunan kısımlar yani 47a/01-52b/13 ve 66a/01-70b/09 arası varaklar dâhil edilmiştir.

Çalışmada izlenen usul

Çalışma, inceleme ve metin kısmından oluşmaktadır. Eser, sınırlı çerçevede hazırlanmış bir sözlük ve gramer olması sebebiyle, ses ve şekil bilgisi incelemeye elverişli değildir. Bu sebeple inceleme kısmında, eserde geçen Türkçe kelimelerden hareketle ünlülerin ve ünsüzlerin imlasi ile gramer ve sözlük kısmında tespit edilebilen dikkat çekici hususlar incelenmiştir. Çalışmaya konu olan eser, 47a'dan 70b'ye kadar toplam 24 varaklık bir risaledir. 53b'den 66a'ya kadar olan kısmında Farsça ifadelerin satır altlarında Türkçe kısımları bulunmadığı için çalışmaya dâhil edilmemiştir. Çalışmanın metin kısmını, söz konusu varaklar çıkarıldıktan sonra geriye kalan 11 varak oluşturmaktadır. Çalışmaya esas olan kısım, 217 adet Farsça fiilin satır altında Türkçe karşılığı ile başlamaktadır. Bu kısım bir sözlükçe hüviyetindedir. Metin neşredilirken buradaki Farsça fiiller kalın harflerle, Türkçe karşılıkları ise normal harflerle yazılmıştır. Eserin devamında zaman adları kalın harflerle verilirken günümüz Türkçesinde tekabül ettiği zamanlar köşeli yay içinde koyu olarak verilmiştir. Sözlük kısmı hariç eserin tamamında Farsça ifadeler eğik yazıyla satır altındaki Türkçe karşılıkları ise yay ayraç içinde verilmiştir. İlgililerin kullanmasını kolaylaştırmak adına metnin başında bulunan sözlükçe kısmı çalışmanın sonunda Türkçeden Farsçaya bir dizin hâline getirilmiştir.

1. İnceleme

1.1. Yazım özellikleri

1.1.1. Ünlülerin yazımı

/a/ ünlüsü:

Ön seste:

Elif (i) ile: anlamak اكلامق (47a/2) , ayırmak (48b/6) ايرمق

Medli elif (î) ile: aldamaق االدامق (47a/9), açmek آچمك (47b/1)

¹ Benzer eserler hakkında detaylı bilgi için (bk. Çetinkaya, 2021).

İç seste:

Elif (i) ile: kızmaç قازمق (48b/5), yalvarmaç یلوارمق (48b/8)

Herhangi bir işaret olmadan: yalamaç یلامق (47a/4), kızıtmaç قزتمق (48b/5)

Son seste:

Güzel h (o) ile: anlıya ائلیه (49b/10), buyura بیوره (49b/11)

/e/ ünlüsü:**Ön seste:**

Elif (i) ile: eylemek ایلمک (47a/6), ezmaç ازمق (47b/7)

İç seste:

Güzel h (o) ile: istemaç استه مق (47b/5)

Herhangi bir işaret olmadan: çiyemek چینمک (47a/5), kesmaç کسمق (47b/4)

Son seste:

Güzel h (o) ile: bile بله (49b/10), içe ایچه (49b/12)

/i/ ünlüsü:**Ön seste:**

Elif (i) ile: içmek اچمک (47a/4), istemaç استه مق (47b/5)

Elif ve ye (e) ile: iletmek ایلمتک (47a/4), inanmaç اینمق (48b/8)

İç seste:

Herhangi bir işaret olmadan: işitmek اشمک (47a/6), ditremaç دترمق (47a/6)

Son seste:

Ye (e) ile: öri اوری (47a/3), bildi بلدی (48b/13)

/ı/ ünlüsü:**Ön seste:**

Elif (i) ile: ısmarlamaç اسمرلمق (47b/2), ıslatmaç اصلاتمق (48a/5)

İç seste:

Herhangi bir işaret olmadan: bırakmaç برقمق (47a/8), şırıtmacı صرتمق (47b/1)

Son seste:

Ye (e) ile: bilinmiş oldu بلنمش اولدی (49a/11), bilinmemiş oldu بلنممش اولدی (49b/4)

/o/, /u/, /ö/ ve /ü/ ünlüleri:**Ön seste:**

Elif ve vav (o) ile: öğrenmek اوگرنمک (47a/2), ovmaç اومق (47a/6), üfürmaç اوفورمق (48a/5), utanmaç اوتاتمق (48a/6)

İç seste:

Vav (o) ile: okumaç اوقومق (47a/2), korkmaç قورقمق (47a/7), düşmaç دوشمق (47a/7), çözmaç چوزمق (47b/6) Herhangi bir işaret olmadan: oturmaç اوترمق (47a/3), göndermaç کندرمق (47b/1) bulmaç بلمق (47b/11), göyünmaç گوینمق (48b/3)

Son seste:

Vav (o) ile: gizli kızı گزلی (47a/8), içerü ایچرؤ (47b/12)

/è/ ünlüsü:

Türkçede i/e meselesi tartışmalı bir konudur. Bu ünlünün yazıda gösterimi ile ilgili farklı görüşler vardır. İlk hecede bulunan ve i/e arası bir ses değerine sahip olan kapalı e (è) ünlüsü, Arap harfli metinlerde bazen e bazen de i ile gösterilmiştir (Arat, 1987). Bazı araştırmacılar bu sesin kapalı e (è) ile gösterilmesi gerektiğini ve varlığının Ana Türkçeye kadar gittiğini belirtmişlerdir (Yılmaz Ceylan, 1991). Son dönemde yazılı metinler ve ağızlar üzerine yapılan çalışmalar bu ünlünün geçmişten günümüze kadar var olduğunu göstermektedir. İncelemeye konu olan metinde Eski Türkçeden beri kapalı e (è)'li olan kelimeler bazen ye (ي) ile gösterilmişken bazen de bu ses için herhangi bir işaret kullanılmamıştır. Sir Gerard Clauson'un *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish* adlı eserindeki ilgili maddelerde de görüleceği üzere Eski Türkçede kapalı e (è)'li olan bu kelimeler Osmanlı Türkçesinde de kapalı e (è) ile kullanılmıştır (1972). Bu bilgiye istinaden çalışmamızda ilgili kelimeler kapalı e (è) ile kaydedilmiştir².

Herhangi bir işaret olmadan: yemek يمك (47a/4), yeye (49b/12) ييه Ye (ي) ile: salıvèrmek صالوييرمك (47a/8), vèrmaq وبرمق (47b/8), èrişmaq ايرشمق (47b/11)

1.1.2. Ünsüzlerin yazımı**/k/ ve /g/ ünsüzleri:**

Eski Türkçedeki /k/ seslerinin Batı Türkçesinde /g/ olarak inkişaf ettikleri görülmektedir. Bu ses hadisesi büyük ölçüde gerçekleşmekle beraber (*gel-*, *git- getir-* vb.) /k/ sesinin değişmediği de vakidir. Arap harfli yazıda /k/, /g/ seslerinin büyük ölçüde tefriki yapılmamıştır. Bu sebeple yazıdan anlamak çoğu zaman mümkün olmamaktadır. Bugünkü Türkçede de /k/ sesi ile başlayan kelimelerde /k/ seslerinin /g/ olmadığı ileri sürülebilir (*kendü*, *kiçi*, *kişi* vb.) (Timurtaş, 1994, ss. 49-50). İncelemeye konu olan eserde de /k/ ve /g/ ünsüzleri için ayırt edici bir işaret olmayıp her iki ünsüz de kef (ك) ile gösterilmiştir. Timurtaş'ın söz konusu eserinde verdiği bilgilere uygun olarak bugünkü Türkçede /g/ olarak telaffuz edilen kelimeler Osmanlı Türkçesine ait olan bu metinde /g/ sesiyle, /k/ olanlar ise /k/ sesiyle gösterilmiştir: kورمك (47a/5), gülmaq كولمق (47b/1), kesmaq كسمق (47b/4), kemirmaق كمرمق (47b/10) /ŋ/ ünsüzü: /ŋ/ ünsüzü için ayırt edici bir işaret olmayıp kef (ك) ile gösterilmiştir: anlamaق اكلامق (47a/1), doŋmaq دوكمق (47b/3)

/b/, /p/ ünsüzleri:

/p/ ünsüzü p (پ), /b/ ünsüzü de b (ب) ile gösterilmiştir. -(y)Up zarf-fiil ekinin örneği tespit edilememiştir: buyurmaق بيورمق (47a/3), bükmaq بوكمق (47b/6), depreتماق دپرمق (47b/12), qoparmaق قوپرمق (48a/3),

/c/, /ç/ ünsüzleri:

/c/ ünsüzü c (ج) ile, /ç/ ünsüzü de ç (چ) ile gösterilmiştir: açmek اچمك (47b/1), güci yetmek كوجى يتمك (47b/3), sıçramaق صچرامق (47b/5), incinmaq انچنمق (48b/1)

/s/ ünsüzü:

/s/ ünsüzü ince sıradan kelimelerde s (س), kalın sıradan kelimeler ş (ص) ile gösterilmiştir: şıçmaq صقمق (47b/2), süzmaq سوزمق (47b/7), şormaq صورمق (48a/9), silkmaq سلکمق (48a/10)

/t/ ünsüz:

/t/ ünsüzü kalın sıradan kelimelerde t (ط) ile gösterilmiştir. İnce sıradan kelimelerde örneği tespit edilememiştir: tayanmaq طينمق (47a/7), taşra gelmaq طشره كلمق (47b/12)

² èriş- (Clauson, 1972, s. 239), vèr- (Clauson, 1972, s. 355), yè- (Clauson, 1972, s. 870).

1.2. Eserde dikkat çeken hususiyetler

Eser klasik Osmanlı döneminin özelliklerini yansıtmaktadır. Bu sebeple çalışmanın bu kısmında sadece farklılık arz eden bazı özellikler sıralanmıştır.

1.2.1. Eklerde kalınlık-incelik uyumu

Türkçenin aslı fonetik kanunlarından biri olan kalınlık incelik uyumu Eski Türkçe devrinden beri bütün Türk lehçeleri için -bazı istisnalar dışında- umumî bir hususiyet olarak bugüne kadar devam etmiştir. Bu istisnalar ilk defa Tarihî Türk lehçelerinde ödünç kelimelere çoklukla kalın sıradan ek getirme temayülü ile Uygur Türkçesi metinlerinde görülür (Şen, 2000, s. 1698). Batı Türkçesi dışında kalan sahalara ait metinler incelendiğinde, bazı eklerin istisna hatalarını aşan bir ölçüde kalınlık-incelik uyumuna aykırı olarak kullanıldığı görülür. Yaygın olmamakla beraber Türkçe kalın sıradaki kök ve gövdelere ince ünlülü ek, ince sıradaki kök ve gövdelere ise kalın ünlülü ekler getirmemin yanı sıra, bilhassa yabancı kelimeler ünlü uyumuna bakılmaksızın yaygın şekilde kalın ünlülü eklerin getirilmesi temayülü dikkati çekmektedir. Harezm ve Kıpçak sahası metinleri ile klasik Çağatay öncesi metinlerinde de bu duruma rastlanmakla beraber, onların hiçbirinde klasik Çağatay yazı dilindeki kadar yaygınlaşmış ve mühim bir hususiyet halini almış değildir (Eraslan, 1970, s. 113). Özellikle Çağatay edebî dilinin gerileme döneminden itibaren Özbek Türkçesine doğru gidildikçe, artan oranda -bilhassa Türkçe kökenli kelimelere getirilen eklerde- “ek uyumsuzluğu” olarak nitelendirilebileceğimiz örneklere de rastlanmaktadır (Şen, 2000, s. 1726). Eraslan’a göre bu husus bir imla istikrarsızlığının neticesinde ortaya çıkmaktadır. Bunun sebebi de imlanın telaffuzdan ziyade şekle ait bir keyfiyet olmasıdır (Eraslan, 1970, s. 114). Eserde üç ekte kalınlık-incelik uyumuna aykırı kullanımlar tespit edilmiştir:

1.2.1.1. Mastar eki -

mak, -mek: Ekin kullanımında kalınlık-incelik uyumuna aykırı çok sayıda örnek tespit edilmiştir 266 kelimenin 199’unda mastar ekinin uyuma göre, 68’inde ise uyuma aykırı kullanıldığı görülmüştür. Uyum aykırı kullanımlarda bir örnek dışında (*kuşāden*: açmek) ince ünlülü kelime kök veya gövdelerine mastar ekin kalın ünlülü şeklinin getirildiği tespit edilmiştir.

1.2.1.2. İsimden isim yapma eki

+lık, +lik: Eserde ince ünlülü kelime kök veya gövdesine 2 yerde kalın ünlülü şekli (bir ekliklik olmaz, üşenmeklik eyleme), 2 yerde uyuma bağlı olarak ince ünlülü şekli (benden demeklikdür, senden işitmeklikdür) getirilmiştir. 2 yerde de kalın ünlülü kelimedenden sonra kalın ünlülü şekliyle (şıklık vère, üşenmaklık eyleme) kullanılmıştır.

1.2.1.3. İsimden isim yapma eki

+rak, +rek: İki yerde tespit edilen ekin her ikisinde de ince ünlülü kelimeye kalın ünlülü şekliyle gelerek (gelmek eyürakdur, baş eyüraklukdadur) uyuma girmediği görülmüştür.

1.2.2. Şahıs eklerinin kullanımı

Eserde gelecek zaman, şimdiki zaman ve belirli geçmiş zaman çekiminde farklı kullanımlar tespit edilmiştir.

1.2.2.1. Gelecek zaman çokluk ikinci şahıs çekimi

Türkçede zamir ve iyelik kökenli olmak üzere iki tip şahıs eki bulunmaktadır. Emir çekiminde

ise her şahısın kendine has eki vardır (H. Şahin, 2011, s. 64). Zamir kökenli şahıs ekleri gelecek zaman, geniş zaman, öğrenilen geçmiş zaman ve bazı istek çekimlerinde; iyelik kökenli şahıs ekleri de görülen geçmiş zaman ve şart çekimlerinde kullanılır (Türk vd., 2011, s. 52). Eserde, 51a/8'de gelecek zaman çokluk ikinci şahıs çekiminde zamir kökenli şahıs eki yerine iyelik kökenli şahıs eki kullanılmıştır: *-eñüz* (bil-eñüz, öğren-eñüz), *-øñuz* (anla-ñuz, oku-ñuz).

1.2.2.2. Şimdiki zaman teklik birinci şahıs çekimi

Eserde geniş zaman teklik birinci şahıs çekiminde hem *-rIn* (gelmek isterin, saymak isterin, etmek isterin) hem de *-(v)rAm* (okımağ isterem, kitab okuram, dükeli giderem) ekleri kullanmıştır. Şimdiki zamanın birinci teklik şahsının bu iki farklı şeklinin birlikte kullanılması müstensihin veya müellifin yaşadığı kültür ortamına ait dili esere yansıtma isteğinden kaynaklanıyor olmalıdır.

1.2.2.3. Şimdiki zaman çokluk ikinci şahıs çekimi

Zamir kökenli şahıs eklerinde çokluk ikinci şahıs Eski Anadolu Türkçesinde (Gülsevin, 1997, s. 92) *-sIz*, 16. yüzyılda *-sIz*, 17. yüzyılda *-sIz* ve *-sUz* şeklinde kullanılmıştır. Transkripsiyon metinlerinde ise bu kullanımlardan farklı olarak 16. yüzyılda *-sInIz* (Kartallıoğlu, 2011, s. 520) ve *-sinnis* (Adamović, 2009, ss. 118-119) şekli; 17. yüzyılda *-sXñXz* şekli tespit edilmiştir (Kartallıoğlu, 2011, s. 520). Eserde, şimdiki zaman çokluk ikinci şahıs eki 2 yerde *-siz* (vürsüz, vürmezsiniz), 11 yerde de düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmeden *-sInIz* şeklinde (bilmezsiniz, anlamazsınız, öğrenmezsiniz, bilinmiş olmazsınız, anlanmış olmazsınız, bilürsünüz, anlarsınız, öğrenirsiniz, okursunuz) kullanıldığı görülmüştür. Eserde söz konusu ekin düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmemiş olması eserin 17. yüzyıldan ziyade 16. yüzyıl metni olma ihtimalini güçlendirmektedir.

1.2.2.4. Belirli geçmiş zaman şahıs çekimi

Eserde belirli geçmiş zaman ekinin kullanımında düzensizlik vardır. Çokluk ikinci şahıs eki, düz ünlülü ve yuvarlak ünlülü kelime köküne *-dInIz* (اولدینیز bildiñiz 49a/03, اولدینیز oldıñız 49b/01); ikinci teklik şahıs eki ise düz ünlülü kelime köküne *-dUñ* (niçün tēz gitdñ 66a/8) şeklinde getirilmiştir. Bu sebeple müstensih tarafından imlada *y* (ي) veya *vav* (و) ile gösterilmeyen belirli geçmiş zaman çekimleri Eski Anadolu Türkçesi özelliklerine göre verilmiştir.

1.2.3. Farçadan Türkçeye tercümelerde görülen farklılıklar

Farsça meçhul fiillerin mazisi “bil-” fiili örnek verilirse “bilindi” olmalıdır (Tosun, s. 9); fakat eserde ‘bilinmiş oldu’ şeklinde bir tercüme tercih edilmiştir [*dāniste şud* (bilinmiş oldu) 49a/11]. Burada ‘bilinmiş oldu’ tercihinin sebebi söz konusu zamanın Türkçe karşılığını vermek yerine Türkçeye tam tercümesini verme isteği olmalıdır. Nitekim *dāniste*’nin Türkçe karşılığı ‘bilinmiş’ *şud*’un ise ‘oldu’dur. Söz konusu durum meçhul fiilin gelecek zaman ve şimdiki zaman çekimleri için de geçerlidir. Gelecek zaman *dāniste şeved* ‘bilinmiş olur’ (51b/04) değil ‘biline’, şimdiki zaman ise *dāniste mī-şeved* ‘bilinmiş olur’ (52a/13) değil ‘bilinür’ olmalıydı. Eserde, Farsça kısımların Türkçe karşılıkları yerine Türkçeye birebir tercümesinin verildiği başka kısımlarda bulunmaktadır: *tevekkul ber ħudā kerdem* (tevekkül allāha eyledüm). Türkçe cümle yapısına göre *allāha tevekkül eyledüm* beklenirdi. *eger t̄alib-i ‘ilmān-rā* (eger ‘ilme t̄alibleri). Türkçe cümle yapısına göre *eger ‘ilme t̄alibse* beklenirdi. *be-kār-i ħvud meşgul şev* (kendi işüne meşgul ol). Türkçe cümle yapısına göre *kendi işün-ile meşgul ol* beklenirdi. *bi-gū ki ħi mī-poşīdī* (de-ki ne giydün). Türkçe cümle yapısına göre *ne giydüğün de* beklenirdi. Geçmiş zaman ikinci teklik (*dānistī* bildiñ sen), çokluk (*dānistīd* bildiñiz siz) ve birinci teklik (*dānistem* bildüm ben), çokluk (*dānistīm* bildik biz)

çekimlerinde şahıs ekinden sonra ayrıca zamirlerin gösterilmesi de yukarıdaki durumlara benzer bir husus olarak değerlendirilebilir.

2. Metin

[47a/01] *bi-smi 'lláhi 'r-rahmání 'r-rahīm*

[47a/02] **dānisten**: bilmek **šināhten**³: anlamak **āmohten**⁴: öğrenmek **hvānden**⁵: okumak **nu-
viştan**⁶: yazmak [47a/03] **fermūden**: buyurmak **āmeden**: gelmek **reften**: gitmek **ništen**: otur-
mak **ver-ḥāsten**⁷: öri durmak [47a/04] **burden**: iletmek **āverden**: getürmek **ḥvurden**⁸: yemek
āšāmīden: içmek **lisīden**: yalamak [47a/05] **ḥāyīden**⁹: çiyenmek **guvāriden**: sinjirtmek **pūyīden**:
yaylamak¹⁰ **dīden**: görmek **pezīreften**: kabul eylemek [47a/06] **šinīden**: işitmek **kerden**: eylemek
şuden: olmak **mālīden**: ovmak **doşīden**: şağmak **lerzīden**: ditremak [47a/07] **leğzīden**: tayan-
mak ve kaymak **guften**: söylemek **tersīden**: korkmak **tersānīden**: korkutmak **uftāden**: düşmek
endāhten¹¹: atmak [47a/08] **pinhān kerdēn**: gizli olmak **efgenden**: bırakmak **nihāden**: kırmak
hīšten: şalivermek **guzāšten**: geçmek [47a/09] **ver-dāšten**: kaldırmak **rubūden**: kırmak **firif-
ten**: aldamak **bāz-dāšten**: gerü dutmak **şusten**: yumak [47a/10] **pāk dāšten**: pāk dutmak **poşī-
den**: giymek **poşānīden**: giydirmek **piçīden**: çizmek **āsūden**: dinlenmek [47a/11] **ārāmīden**:
m[isluhu] **sohten**¹²: yanmak **sozānīden**: göyündürmek **efrohten**¹³: yalınlanmak **zedēn**: urmak
[47a/12] **koften**: dögmek **murden**: ölmek **zīsten**: dirilmek **kušten**: depelemek **bestēn**: bağlamak
[47b/01] **kuşāden**: aşmek **ḥendīden**¹⁴: gülmek **kemārīden**: şırıtmak **girīsten**: ağlamak **firistā-
den**: göndermek [47b/02] **supurden**: başmak **siperden**: ısmarlamak **cefsīden**¹⁵: yapışmak **feşur-
den**: şıkmaq **cāvīden**¹⁶: uvatmak [47b/03] **efsurden**: doğmak **mānīsten**: beşzemaq **bāyīsten**: ge-
rek olmak **şāyīsten**: yarar olmak **tuvānīsten**: gücü yetmek [47b/04] **guzešten**: geçmek **rehīden**¹⁷:
kırtulmak **peymūden**: ölçmek **derīden**¹⁸: yırtmak **burrīden**: kesmek [47b/05] **firo-āmeden**:
aşağa gelmek **custēn**: istemek **cestēn**: sıçramak **yāften**: bulmak **tāften**: doqumak [47b/06] **rēs-
ten**: egirmek **tenīden**: çözmek **bāften**: bükmek **tāften**: yaldırmak **firūhten**¹⁹: şatmak [47b/07]
herīden: şatun almak **sāʿīden**: ezmek **terāvīden**: süzmek **perdāhten**: tamām eylemek **sīden**:

3 Yazmada: šināhten.

4 Yazmada: āmūhten.

5 Yazmada: hvānden.

6 Yazmada: bi-nuşten. Söz konusu imla Farsça sözlüklerde tespit edilememiştir.

7 Yazmada: ver-ḥāsten.

8 Yazmada: ḥvurden.

9 Yazmada: ḥāyīden.

10 Yazmada: yalmak. 49b/12'ye göre düzeltili.

11 Yazmada: endāhten.

12 Yazmada: sohten.

13 Yazmada: efrohten.

14 Yazmada: ḥendīden.

15 Yazmada: cefşīden.

16 Yazmada: cāvīden. cāvīden imlası için (bk. Şükûn, 1984, s. 645).

17 Yazmada: be-rehīden.

18 Yazmada: derrīden.

19 Yazmada: firūhten.

almak [47b/08] **dāden**: vërmağ **hvästen**²⁰: dilemağ **rèhten**: dökmağ **gurèhten**: kaçmağ **istāden**: tırmağ [47b/09] **rèsten**: batmağ **çeriden**: otlamağ **bāriden**: yağmağ **bāziden**: oynaмаğ **nāziden**: nāzlanmağ [47b/10] **çeliden**: kemirmağ **enbāsten**: doldurmağ **mānden**: kalmağ **bāften**: bükmağ **deviden**: seyirtmağ [47b/11] **hemiden**²¹: egilmağ **püyiden**: yaylamağ **residen**: erişmağ **nāliden**: inçlenmağ **zenübden**²²: ulumağ [47b/12] **der-āmeden**: içerti gelmağ **birün āmeden**: taşra gelmağ **çiniden**: depreتماğ **nigāh dāšten**: şaklayu dutmağ **çekiden**: dammağ [48a/01] **pindāšten**: şanmağ **gešten**: dönmağ **pesendiden**: begenmağ **burāziden**: yaraşmağ **pèhten**²³: elemağ [48a/02] **puhten**: başarmağ **sirišten**: yuğurmağ **rehā kerden**: şalıvërmağ **çoşiden**: kaynamağ **koşiden**: duruşmağ [48a/03] **guzāhten**²⁴: erimağ **āmèhten**²⁵: karışmağ **şikāften**: yarmağ **engèhten**²⁶: kōparmağ **şumurden**: şaymağ [48a/04] **sāhten**²⁷: düzmağ **āgāziden**: işe başlamağ **āfriden**: yaratmağ **beşşiden**²⁸: bağışlamağ **beşşüden**²⁹: esirgemağ [48a/05] **duruşşiden**³⁰: yaldırımağ **siturden**: yolmağ **hīsiden**³¹: ışlatmağ **gèlğiden**: yuvalamağ **demiden**: üfürmağ [48a/06] **duzdiden**: uğurlamağ **āvèhten**³²: aşmağ **şermiden**: utanmağ **ferāmoş kerden**: unutmağ **çiden**: dermağ [48a/07] **neverdiden**: düрмаğ **nişānden**: degmek **duziden**³³: azmağ **guziden**: üründülemeğ, ayırmağ **guzārden**: ödemek [48a/08] **rānden**: sürmağ **kāšten**: egmek **direviden**: biçmağ **dāmiden**: şavurmağ **remiden**: ürkmāğ [48a/09] **pursiden**: şormağ **nevāhten**³⁴: oğşamağ **gunciden**: şıgınmağ **senciden**: şartmağ **endohten**³⁵: kazaנmağ [48a/10] **ālūden**: bulaşmağ **pālūden**: süzmağ **efşānden**: silkmağ **ārā’iden**: bezemağ **hīrāmiden**³⁶: şalınmağ [48a/11] **ārāmiden**: diñlenmağ **tirşiden**: kaçmağ **ārüg kerden**: gegirmağ³⁷ **fencā kerden**: gerinmağ³⁸ **’eşe kerden**: aқsırmağ [48a/12] **esā kerden**: esnemağ **serāyiden**: ırlamağ **efzūden**: artmağ **sitūden**: ögmek **nekūhiden**: hōrlamağ³⁹ [48b/01] **şikiften**: ‘aceblemağ **renciden**: incinmağ **āmāsiden**: şişmağ **terākiden**: çatlamağ **kāšten**: egmağ [48b/02] **perestiden**: tapmağ **āmurziden**: beslemek ve

20 Yazmada: hvāsten.

21 Yazmada: hemiden.

22 Söz konusu kelime Farsça sözlüklerde tespit edilememiştir. Steingass’ta ‘ulumağ’ manasında zenübiden kelimesi bulunmaktadır ve “muhtemelen zenü’iden’in yanlış okunmuş şeklidir” diye bir not mevcuttur (1892, s. 627).

23 Yazmada: pèhten.

24 Yazmada: guzāhten.

25 Yazmada: amèhten.

26 Yazmada: engèhten.

27 Yazmada: sāhten.

28 Yazmada: beşşiden.

29 Yazmada: beşşüden.

30 Yazmada: duruşşiden.

31 Yazmada: hīsiden.

32 Yazmada: avèhten.

33 Vajehyab’a göre duzdiden’in (çalmak) Bahtiyari lehçesindeki şeklidir (<https://vajehyab.com/bakhtiari/2023> دۇزید).

34 Yazmada: nevāhten.

35 Yazmada: endohten.

36 Yazmada: hīrāmiden.

37 Yazmada: gerinmak. Zuhûlen ārüg kerden’in manası fencā kerden’e, fencā kerden’in manası da ārüg kerden’e yazılmış olmalı. Kelimelerin doğru manaları için (bk. Şükûn, 1984, s. 1451).

38 Yazmada: gegirmek.

39 Yazmada: hōrlamak.

yarlıgamağ **zā'iden**: doğmağ **şināv kerden**: şuda üzmağ **āzmūden**: şinamağ [48b/03] **peyyves-ten**: ulaşmağ **kem kerden**: zāyi' olmağ **pā'iden**: küymağ⁴⁰ **direng kerden**: eglenmağ **erziden**: degdirmağ⁴¹ [48b/04] **hutne**⁴² **kerden**: sünnet eylemağ **şermiden**: utanmağ **gusterden**: döşemağ **terāşiden**: yonmağ **bāften**: bükmeğ [48b/05] **kenden**: kıazmağ **kendiden**: kıazıtmağ **posiden**: çürümeğ **suften**: delmeğ **zidūden**: pas açmağ [48b/06] **endūden**: şıvamağ **nefrin kerden**: kıariş vërmeğ **āğışten**: doğramağ **tele dāden**: üti vërmağ **cudā kerden**: ayırmağ [48b/07] **leked**⁴³ **zedden**: depme⁴⁴ urmağ **şuffiden**: şıklık vërmeğ **firo-burden**: aşığa iletmeğ **firo reften**: aşığa gitmeğ **çerā kerden**: otarmağ [48b/08] **hišten**: şalıvërmağ **yād kerden**: anmağ **penāhiden**: şıgınmağ **lābe kerden**: yalvarmağ **bāver kerden**: inanmağ [48b/09] **kemīn kerden**: gizlemeğ **hāmoş**⁴⁵ **şuden**: epsem olmağ **encāmiden**: āhir olmağ [48b/10] **cemī'-i maşdar [Masdarın çokluğū]**: *danistenhā* (bilmekler), *şināhtenhā*, *āmūhtenhā*, *hvändenhā* ilā āhirihi [48b/11] **nefy-i maşdar [Masdarın olumsuzū]**: *ne-dānisten* (bilmemek), *ne-şināhten*, *neyāmūhten*, *ne-hvänden* ilā āhirihi [48b/12] **nefy-i cemī'-i maşdar [Masdarın çokluğunun olumsuzū]**: *ne-danistenhā* (bilmemekler), *ne-şināhtenhā*, *neyāmūhtenhā*, *ne-hvändenhā* ilā āhirihi

[48b/13] **māzi-yi müfred-i gāib [Belirli geçmiş zaman teklik üçüncü şahıs]**: *dānist* (bildi), *şināht*, *āmūht* ilā āhirihi

[49a/01] **māzi-yi cemī'-i gāib [Belirli geçmiş zaman çokluk üçüncü şahıs]**: *dānistend* (bildiler), *şināhtend*, *āmūhtend* ilā āhirihi [49a/02] **māzi-yi müfred-i muhātab [Belirli geçmiş zaman teklik ikinci şahıs]**: *dānistī* (bildün sen), *şināhtī*, *āmūhtī* ilā āhirihi [49a/03] **māzi-yi cemī'-i muhātab [Belirli geçmiş zaman çokluk ikinci şahıs]**: *dānistīd* (bildiñiz siz), *şināhtīd*, *āmūhtīd* ilā āhirihi

[49a/04] **māzi-yi nefsi-i mütekellim vaħdehu [Belirli geçmiş zaman teklik birinci şahıs]**: *dānistem* (bildüm ben), *şināhtem*, *āmūhtem* ilā āhirihi

[49a/05] **māzi-yi nefsi-i mütekellim me'a 'l-gayr [Belirli geçmiş zaman çokluk birinci şahıs]**: *dānistīm* (bildik biz), *şināhtīm*, *āmūhtīm* ilā āhirihi

[49a/06] **caħd-ı māzi-yi müfred-i gāib [Belirli geçmiş zaman teklik üçüncü şahıs olumsuz]**: *ne-dānist* (bilmedi⁴⁶), *ne-şināht*, *neyāmūht* ilā āhirihi

[caħd-ı māzi-yi cemī'-i gāib [Belirli geçmiş zaman çokluk üçüncü şahıs olumsuz]: *ne-dānistend* (bilmediler), *ne-şināhtend* (anlamadılar), *neyāmūhtend* (öğrenmediler) ilā āhirihi

[49a/07] **caħd-ı māzi-yi müfred-i muhātab [Belirli geçmiş zaman teklik ikinci şahıs olumsuz]**: *ne-dānistī* (bilmediñ sen), *ne-şināhtī*, *neyāmūhtī* ilā āhirihi

[49a/08] **caħd-ı māzi-yi cemī'-i muhātab [Belirli geçmiş zaman çokluk ikinci şahıs olumsuz]**: *ne-dānistīd* (bilmediñiz siz), *ne-şināhtīd*, *neyāmūhtīd* ilā āhirihi

40 Yazmada: küyнемak.

41 *erziden*'in manası 'değmek, layık olmak'tır (Şükün, 1984, s. 113). Türkçe karşılığı olan *degdirmek* 'değerli olmak' manasında kullanılmış olsa gerek; fakat kaynaklarda tespit edilemedi.

42 Yazmada: hutne.

43 Yazmada: leke.

44 Yazmada: depne. Dilçin: 64'e göre düzeltildi.

45 Yazmada: hāmoş.

46 Yazmada: bilmediler.

[49a/09] **cahd-ı māzī-yi nefis-i mütekellim vaḥdehu** [Belirli geçmiş zaman teklik birinci şahıs olumsuz]: *ne-dānistem* (bilmedüm ben), *ne-şināḥtem*, *neyāmūḥtem* ilâ āḥirihi

[49a/10] **cahd-ı māzī-yi nefis-i mütekellim me‘a ‘l-ğayr** [Belirli geçmiş zaman çokluk birinci şahıs olumsuz]: *ne-dānistīm* (bilmedük biz), *ne-şināḥtīm*, *neyāmūḥtīm* ilâ āḥirihi

[49a/11] **māzī-yi mechül-i müfred-i ğāib** [Edilgen fiil belirli geçmiş zaman teklik üçüncü şahıs]: *dāniste şud* (bilinmiş oldu), *şināḥte şud*, *āmūḥte şud* ilâ [āḥirihi]

[49a/12] **māzī-yi mechül-i cemī‘-i ğāib** [Edilgen fiil belirli geçmiş zaman çokluk üçüncü şahıs]: *dāniste şudend* (bilinmiş oldılar), *şināḥte şudend*, *āmūḥte şudend*

[49a/13] **māzī-yi mechül-i müfred-i muḥāṭab** [Edilgen fiil belirli geçmiş zaman teklik ikinci şahıs]: *dāniste şudī* (bilinmiş olduğun sen), *şināḥte şudī*, *āmūḥte şudī*

[49b/01] **māzī-yi mechül-i cemī‘-i muḥāṭab** [Edilgen fiil belirli geçmiş zaman çokluk ikinci şahıs]: *dāniste şudīd* (bilinmiş olduğunuz siz), *şināḥte şudīd*, *āmūḥte şudīd*

[49b/02] **māzī-yi mechül-i nefis-i mütekellim vaḥdehu** [Edilgen fiil belirli geçmiş zaman teklik birinci şahıs]: *dāniste şudem* (bilinmiş oldum ben), *şināḥte şudem*, *āmūḥte şudem*

[49b/03] **māzī-yi mechül-i nefis-i mütekellim me‘a ‘l-ğayr** [Edilgen fiil belirli geçmiş zaman çokluk birinci şahıs]: *dāniste şudīm* (bilinmiş olduk biz), *şināḥte şudīm*, *āmūḥte şudīm*

[49b/04] **cahd-ı māzī-yi mechül-i müfred-i ğāib** [Edilgen fiil belirli geçmiş zaman teklik üçüncü şahıs olumsuz]: *dāniste ne-şud* (bilinmemiş oldu), *şināḥte ne-şud*, *āmūḥte ne-şud*

[49b/05] **cahd-ı māzī-yi mechül-i cemī‘-i ğāib** [Edilgen fiil belirli geçmiş zaman çokluk üçüncü şahıs olumsuz]: *dāniste ne-şudend* (bilinmemiş⁴⁷ oldılar), *şināḥte ne-şudend*, *āmūḥte ne-şudend*

[49b/06] **cahd-ı māzī-yi mechül-i müfred-i muḥāṭab** [Edilgen fiil belirli geçmiş zaman teklik ikinci şahıs olumsuz]: *dāniste ne-şudī* (bilinmemiş olduğun sen), *şināḥte ne-şudī*, *āmūḥte ne-şudī*

[49b/07] **cahd-ı māzī-yi mechül-i cemī‘-i muḥāṭab** [Edilgen fiil belirli geçmiş zaman çokluk ikinci şahıs olumsuz]: *dāniste ne-şudīd* (bilinmemiş olduğunuz siz), *şināḥte ne-şudīd*, *āmūḥte ne-şudīd*

[49b/08] **cahd-ı māzī-yi mechül-i nefis-i mütekellim vaḥdehu** [Edilgen fiil belirli geçmiş zaman teklik birinci şahıs olumsuz]: *dāniste ne-şudem* (bilinmemiş oldum), *şināḥte ne-şudem*, *āmūḥte ne-şudem*

[49b/09] **cahd-ı māzī-yi mechül-i nefis-i mütekellim me‘a ‘l-ğayr** [Edilgen fiil belirli geçmiş zaman çokluk birinci şahıs olumsuz]: *dāniste ne-şudīm* (bilinmemiş olduk biz), *şināḥte ne-şudīm*, *āmūḥte ne-şudīm*

[49b/10] **müstakbel-i⁴⁸ müfred-i ğāib** [Gelecek zaman teklik üçüncü şahıs]: *bi-dāned*

47 Yazmada: bilinmemişler.

48 Bugünkü Farsçada gelecek zaman, fiilin geçmiş zaman gövdesinin evveline خواستن hvāsten ‘istemek’ mastarının çekimli geniş zamanını getirmek suretiyle kurulmaktadır. Fakat incelenen metinde gelecek zamanın bu şekilde yapılmadığı görülmektedir. 1674 öncesi yazılmış Kavā‘id-i Deriyye adlı gramere göre Farsçada muzari (geniş zaman) kök ile gele-

(bile), *bi-şināsed* (ağlaya), *biyāmūzed* (öğrene), *bi-ḥvāned* (okuya), [49b/11] *bi-nuvīsed* (yaza), *bi-fermāyed* (buyura), *biyāyed* (gele), *bi-numāyed* (göstere), *bi-reved* (gide), *bi-niştined* (otura), *ver-ḥtīzed* (tura), *bi-bered* (ilede), [49b/12] *biyāvered* (getüre), *bi-ḥvured* (yèye), *biyāşamed* (içe), *bi-līsed* (yalaya), *bi-ḥāyed* (çinyeye), *bi-çeşed* (dada), *bi-guvāred* (siñire), *bi-pūyed* (yaylaya) [49b/13] *bi-bīned* (göre), *bi-şineved* (işide), *bi-gīred* (duta), *bi-gezed* (ışıra), *bi-bosed* (öpe), *bi-me- ked* (eme), *der-āgoş kuned* (kucaklaya), *bi-nigered* (bağa) [50a/01] *bi-pervered* (besleye), *bi-peḫī- red* (kabül eyleye), *bi-kuned* (eyleye), *bi-şevred* (eyleye), *bi-bāşed* (ola), *bi-māled* (ova), *bi-bāled* [böyüye], *bi-doşed* (şağa), [50a/02] *bi-lerzed* (ditreye), *bi-leğzed* (depine⁴⁹), *bi-gūyed* (söyleye), *bi-ḥamoşed* (epsem ola), *bi-tersed* (korka), *biyufted* (düşe), *biyendazed* (ata), *biyefgened* (bırağa) [50a/03] *bi-nihed* (koya), *bi-guzāred* (geçe), *bi-vervāred* (getüre), *bi-rebābed* (kapaya), *bi-sozed* (yana), *biyefrozed* (yağa), *bi-zened* (ura), *bi-gūyed* (söyleye) [50a/04] *bi-mūred* (öle), *bi-kuşed* (depeleye), *bi-ziyed* (dirile), *bi-bended* (bağlaya), *bi-kuşāyed* (aç), *bi-ḥended* (güle), *bi-kemāred* (şırıda), *bi-girīd* (ağlaya) [50a/05] *bi-firīsted* (göndere), *bi-supāred* (başa), *bi-sīpered* (ışmarlaya), *bi-cefşed* (yapışa), *bi-feşured* (şağa), *bi-cāyed* (uvata), *biyefsured* (doña), [50a/06] *bi-māned* (kalka), *bi-bāyed* (gerek ola), *bi-şāyed* (yaraya), *bi-tuvāned* (güci yète), *bi-guzered* (geçe), *bi-pey- māned* (ölçe), *bi-derred* (yırta), [50a/07] *bi-burred* (kese), *bi-dozed* (dike), *bi-şikened* (şığa), *bi-guşihed* (üze), *bi-kuşed* (depeleye), *bi-ḥāred* (kaşıya) [50a/08] *bi-herāşed* (dırmalaya), *bi-per- red* (uç), *bi-cehed* (şıçraya), *bi-cūyed* (isteye), *bi-yābed* (bula), *bi-rēsed* (egire), [50a/09] *bi-tīned* (çöze), *bi-yāfed* (dokuya), *bi-tāfed* (büke), *bi-firoşed* (şata), *bi-ḥīred* (şatun ala), *bi-sāyed* (eze⁵⁰), [50a/10] *bi-terāved* (süze), *bi-perdāzed* (tamām ura), *bi-sitāned* (ala), *bi-dehed* (vère), *bi-ḥvāhed* (dileye), *bi-rēzed* (döke), [50a/11] *bi-gurēzed* (kaça), *biyested* (dura), *bi-rūyed* (bata), *bi-çered* (otlaya), *bi-bāred* (yağa), *bi-nāzed* (nāzlana) [50a/12] *bi-çeled* (kemire), *bi-māned* (beñzeye), *bi-ḥemed* (egile), *bi-deved* (segirde), *bi-pūyed* (yaya), [50a/13] *bi-resed* (erişe), *bi-nāled* (egile), *bi-zenūd* (uluya), *der-āyed* (içerü gele), *bīrūn āyed* (taşra gele) [50b/01] *bi-çinīd* (deprete), *niğāh dāred* (şaklayı duta), *bi-çeked* (tama), *bi-pindāzed* (şına), *bi-gerded* (döne), *bi-pesended* (begene), [50b/02] *bi-burāzed* (yaraşa), *bi-ptīzed* (misluhu), *bi-pezed* (misluhu, bu üç dürlü gelür), *bi-sirīşed* (yuğura), *rehā kuned* (kurtara), *bi-çoşed* (kaynaya), [50b/03] *bi-goşed* (işide), *bi-guzāred* (terk ey- leye), *biyāmīzed* (karişdura), *bi-şikāfed* (yara), *biyengēzed* (kopara), *bi-şumured* (şaya), [50b/04] *bi-sāzed* (düze), *biyāğāzed* (şürü‘ eyleye), *biyāferīned* (yarada), *bi-beḫşed* (bağışlaya), *bi-beḫşā- yed* (esirgeye), *bi-direḫşed* (yaldıraya), [50b/05] *bi-sutured* (yola), *bi-ḥīsed* (ışlaya), *bi-geleḫed* (yuvalaya), *bi-demed* (üfüre), *bi-duzded* (uğurlaya), *bi-niştāned* (dege), [50b/06] *bi-vezed* (ese), *bi-guzīned* (üründüleye), *bi-guzāred* (ödeye), *bi-rāned* (süre), *bi-kāred* (ege), *bi-direved* (biçe), [50b/07] *bi-dāmed* (şavura), *bi-remed* (ürke), *bi-pursed* (şora), *bi-nevāzed* (oḫşaya), *bi-gunced* (şığına), *bi-senced* (tartta), [50b/08] *biyendozed* (kazana), *bi-pālāyed* (süze), *biyālāyed* (bulaşa), *biyāşed* (şaça), *biyefşāned* (silke), *biyārāyed* (bezeye), [50b/09] *bi-ḥirāmed* (şalına), *biyārāmed* (dolana), *ḫīre şevred* (kaşıya), *fencā kuned* (gerine⁵¹), *ārūğ kuned* (geğire⁵²), [50b/10] ‘eḫşe kuned (akşıra), *āsā kuned* (esneye), *bi-serāyed* (ırlaya), *ḫeffe kuned* (boğaz boğa), *biyegzāyed* (arta),

cek zaman kökü müşterektir ve bu kökün öncesine می mī gelirse hâl (şimdiki zaman), ب b (bā-yı meksure) gelirse gelecek zamanı anlam verir (Çetinkaya, 2021, s. 113). Buradaki Farsça fiil çekimlerinin bu kurala göre yapıldığı görülmektedir.

49 ‘Kaymak’ manasına gelen leğziden fiilinin (Steingass, 1892, s. 1125; Şükûn, 1984, s. 1747) bu manası sözlüklerde tespit edilememiştir.

50 Yazmada: üze.

51 Yazmada: geğire.

52 Yazmada: gerine.

bi-kāhed (ege), [50b/11] *bi-şikifed* ('acebleye), *bi-renced* (incine), *biyāmāsed* (şişe), *bi-terāked* (çatlaya), *bi-perested* (tapa), *biyāmurred* (besleye), [50b/12] *bi-zāyed* (doğa), *şināv kuned* (şuv yara), *biyāzmāyed* (şına), *bi-peyvend* (ulaşa), *yāve kuned* (yitüre), *bi-pāyed* (küye), [50b/13] *di-reng kuned* (eglene), *biyerzed* (döke), *hutne kuned* (sünnet eyleye), *bi-surfed* (öksüre), *bi-gustered* (döşeye), *bi-terāşed* (yona) [51a/01] *bi-şitābed* (ëve), *bi-kened* (kazıya), *bi-kended* (kazıda), *bi-posed* (çürüye), *busfeted* (dele), *bi-zidāyed* (pas aça), [51a/02] *biyendāyed* (şıvaya), *duşnām dehed* (söge), *nefrīn kuned* (nefret eyleye), *biyāğīşed* (doğraya), *tele dehed* (üti vère), *cudā kuned* (ayıra), [51a/03] *bi-şuftīd* (şıklık vère), *firo-bured* (aşağa ilede), *firo-reved* (aşağa gide), *çerā kuned* (otlaya), *bi-hīled* (şalıvère), *yād kuned* (hātırā getüre), [51a/04] *bi-penāhed* (şığına), *lābe kuned* (yalvara), *bāver kuned* (inana), *kemīn kuned* (pusulana), *hāmoş şevend* (epsem ola), *biyencā-med* (āhir ola), [51a/05] *biyārāyed* (bezeye), *bi-nigīred* (nażar eyleye), *bi-noşed* (içe), *bi-herāşed* (dırmalaya) [51a/06]

müstaḳbel-i cemī'-i⁵³ ḡāib [Gelecek zaman çokluk üçüncü şahıs]: *bi-dānend* (bilsünler), *bi-şināsend* (eglensünler), *biyāmūzed* (öğrensünler), *bi-ḫvānend* (okusunlar)

[51a/07] **müstaḳbel-i müfred-i⁵⁴ muḫāṭab [Gelecek zaman teklik ikinci şahıs]:** *bi-dānī* (bilesin), *bi-şināstī* (aḫlayasın), *biyāmūzī* (öğrenesin), *bi-ḫvānī* (okuyasın)

[51a/08] **müstaḳbel-i cemī'-i muḫāṭab [Gelecek zaman çokluk ikinci şahıs]:** *bi-dānīd* (bi-leñüz), *bi-şināstīd* (aḫlañuz), *biyāmūzīd* (öğreneñüz), *bi-ḫvānīd* (oḫuñuz)

[51a/09] **müstaḳbel-i nefis-i mütekellim vaḫdehu [Gelecek zaman teklik birinci şahıs]:** *bi-dānem* (bilem), *bi-şināsem* (aḫlayam), *biyāmūzem* (öğrenem), *bi-ḫvānem* (oḫuyam)

[51a/10] **müstaḳbel-i nefis-i mütekellim me'a 'l-ḡayr [Gelecek zaman çokluk birinci şahıs]:** *bi-dānīm* (bilelüm)⁵⁵, *bi-şināstīm* (aḫlāyalum), *biyāmūzīm* (öğrenelüm), *bi-ḫvānīm* (oḫuyalum)

[51a/11] **nefy-i müstaḳbel-i müfred-i ḡāib [Gelecek zaman teklik üçüncü şahıs olumsuz]:** *ne-dāned* (bilmez), *ne-şināsed* (aḫlamaz), *neyāmūzed* (öğrenmez), *ne-ḫvāned* (oḫumaz)

[51a/12] **nefy-i müstaḳbel-i cemī'-i ḡāib [Gelecek zaman çokluk üçüncü şahıs olumsuz]:** *ne-dānend* (bilmezler), *ne-şināsend* (aḫlamazlar), *neyāmūzend* (öğrenmezler), *ne-ḫvānend* (oḫumazlar)

[51a/13] **nefy-i müstaḳbel-i müfred-i muḫāṭab [Gelecek zaman teklik ikinci şahıs olumsuz]:** *ne-dānī* (bilmezsin), *ne-şināstī* (aḫlamazsın), *neyāmūzī* (öğrenmezsin), *ne-ḫvānī* (oḫumazsın)

[51b/01] **nefy-i müstaḳbel-i cemī'-i muḫāṭab [Gelecek zaman çokluk ikinci şahıs olumsuz]:** *ne-dānīd* (bilmezsiñiz), *ne-şināstīd* (aḫlamazsiñiz), *neyāmūzīd* (öğrenmezsiñiz)

[51b/02] **nefy-i müstaḳbel-i nefis-i mütekellim vaḫdehu [Gelecek zaman teklik birinci**

53 Yazmada: müfred.

54 Yazmada: tesniye.

55 Eski Anadolu Türkçesinde gelecek zamanın birinci çokluğu için kullanılabilen -(y)AvUz eki (Gülsevin, 1997, s. 102) aynı zamanda istek kipinin birinci çokluğu için de kullanılmaktadır (Gülsevin, 1997, s. 105). Metindeki "gelecek zaman" ekleri bugün için istek kipini karşılayan şekillerdir. İstek kipinin birinci çokluk şahsını Osmanlı Türkçesi döneminde emir kipinin birinci çokluk şahsının eki olan -(y)Alum eki karşılamıştır (Ergin, 1981, s. 311). Bu sebeple burada bu ek kullanılmış olmalıdır.

şahıs olumsuz]: *ne-dānem* (bilmem), *ne-şināsem* (anlamam), *neyāmūzem* (öğrenmem)

[51b/03] **nefy-i müstaḳbel-i nefis-i mütekellim me‘a ‘l-ğayr** [Gelecek zaman çokluk birinci şahıs olumsuz]: *ne-dānīm* (bilmezüz), *ne-şināsīm* (anlamazuz), *neyāmūzīm* (öğrenmezüz)

[51b/04] **mechül-i müstaḳbel-i müfred-i ğāib** [Edilgen fiil gelecek zaman teklik üçüncü şahıs]: *dāniste şevēd* (bilinmiş⁵⁶ olur), *şināhte şevēd* (anlanmış⁵⁷ olur) ilá [āḫirihi]

[51b/05] **mechül-i müstaḳbel-i cemī‘-i ğāib** [Edilgen fiil gelecek zaman çokluk üçüncü şahıs]: *dāniste şevēnd* (bilinmiş⁵⁸ olurlar), *şināhte şevēnd* (anlanmış⁵⁹ olurlar)

[51b/06] **mechül-i müstaḳbel-i müfred-i muḫāṭab** [Edilgen fiil gelecek zaman teklik ikinci şahıs]: *dāniste şevī* (bilinmiş⁶⁰ olursın), *şināhte şevī* (anlanmış⁶¹ olursın)

[51b/07] **mechül-i müstaḳbel-i cemī‘-i muḫāṭab** [Edilgen fiil gelecek zaman çokluk ikinci şahıs]: *dāniste şevī[d]*, *şināhte [şevīd]*

[51b/08] **mechül-i müstaḳbel-i nefis-i mütekellim vaḫdehu** [Edilgen fiil gelecek zaman teklik birinci şahıs]: *dāniste şevem* (bilinmiş⁶² olam), *şināhte şevem* (anlanmış⁶³ olam)

[51b/09] **mechül-i müstaḳbel-i nefis-i mütekellim me‘a ‘l-ğayr** [Edilgen fiil gelecek zaman çokluk birinci şahıs]: *dāniste şevīm* (bilinmiş⁶⁴ olalım), *şināhte şevīm* (anlanmış⁶⁵ olalım)

[51b/10] **nefy-i mechül-i müstaḳbel-i müfred-i ğāib** [Edilgen fiil gelecek zaman teklik üçüncü şahıs olumsuz]: *dāniste ne-şevēd* (bilinmiş⁶⁶ olmaz), *şināhte ne-şevēd* (anlanmış⁶⁷ olmaz) [ilá āḫirihi] [51b/11]

nefy-i mechül-i müstaḳbel-i cemī‘-i ğāib [Edilgen fiil gelecek zaman çokluk üçüncü şahıs olumsuz]: *dāniste ne-şevēnd* (bilinmiş⁶⁸ olmazlar), *şināhte ne-şevēnd* (anlanmış⁶⁹ olmazlar)

[51b/12] **nefy-i mechül-i müstaḳbel-i müfred-i muḫāṭab** [Edilgen fiil gelecek zaman teklik ikinci şahıs olumsuz]: *dāniste ne-şevī* (bilinmiş⁷⁰ olmazsın), *şināhte ne-şevī* (anlanmış⁷¹ olmazsın)

[51b/13] **nefy-i mechül-i müstaḳbel-i cemī‘-i muḫāṭab** [Edilgen fiil gelecek zaman teklik

56 Yazmada: bilmiş.

57 Yazmada: aılmış.

58 Yazmada: bilmiş.

59 Yazmada: aılmış.

60 Yazmada: bilmiş.

61 Yazmada: aılmış.

62 Yazmada: bilmiş.

63 Yazmada: aılmış.

64 Yazmada: bilmiş.

65 Yazmada: aılmış.

66 Yazmada: bilmiş.

67 Yazmada: aılmış.

68 Yazmada: bilmiş.

69 Yazmada: aılmış.

70 Yazmada: bilmiş.

71 Yazmada: aılmış.

ikinci şahıs olumsuz]: *dāniste ne-şevīd* (bilinmiş⁷² olmazsınız), *şināhte ne-şevīd* (anlaşmış⁷³ olmazsınız)

[52a/01] **nefy-i mechül-i müstaḳbel-i nefis-i mütekellim vaḥdehu [Edilgen fiil gelecek zaman teklik birinci şahıs olumsuz]:** *dāniste ne-şevem* (bilinmiş⁷⁴ olmam), *şināhte ne-şevem* (anlaşmış⁷⁵ olmam)

[52a/02] **nefy-i mechül-i müstaḳbel-i nefis-i mütekellim me‘a ‘l-ğayr [Edilgen fiil gelecek zaman çokluk birinci şahıs olumsuz]:** *dāniste ne-şevīm* (bilinmiş⁷⁶ olmayalım), *şināhte ne-şevīm* (anlaşmış⁷⁷ olmayalım) [52a/03] **ḥāl-i müfred-i ğāib [Şimdiki zaman teklik üçüncü şahıs]:** *mī-dāned* (bilür), *mī-şināsed* (aḳlar), *mī-āmūzed* (öğrenür) ilā [āḫirihi] [52a/04] **ḥāl-i cemī‘-i muḥāṭab [Şimdiki zaman çokluk üçüncü şahıs]:** *mī-dānend* (bilürler), *mī-şināsend* (aḳlarlar), *mī-āmūzend* (öğrenürler), *mī-ḫvāned* (oḳurlar) ilā āḫirihi [52a/05] **ḥāl-i müfred-i muḥāṭab [Şimdi zaman teklik ikinci şahıs]:** *mī-dānī* (bilürsin), *mī-şināsī* (aḳlarsın), *mī-āmūzī* (öğrenürsin), *mī-ḫvānī* (oḳursın) [ilā āḫirihi] [52a/06] **ḥāl-i cemī‘-i muḥāṭab [Şimdiki zaman çokluk ikinci şahıs]:** *mī-dānīd* (bilürsünüz), *mī-şināsīd* (aḳlırsınız), *mī-āmūzīd* (öğrenürsünüz), *mī-ḫvānīd* (oḳursunuz) ilā āḫirihi

[52a/07] **ḥāl-i⁷⁸ nefis-i mütekellim vaḥdehu [Şimdiki zaman teklik birinci şahıs]:** *mī-dānem* (bilürem), *mī-şināsem* (aḳlaram), *mī-āmūzem* (öğrenürem), *mī-ḫvānem* (oḳuram) ilā āḫirihi

[52a/08] **ḥāl-i nefis-i mütekellim me‘a ‘l-ğayr [Şimdiki zaman çokluk birinci şahıs]:** *mī-dānīm* (bilürüz⁷⁹), *mī-şināsīm* (aḳlaruz⁸⁰), *mī-āmūzīm* (öğrenürüz⁸¹), *mī-ḫvānīm* (oḳuruz⁸²) ilā āḫirihi

[52a/09] **nefy-i ḥāl-i müfred-i ğāib [Şimdiki zaman teklik üçüncü şahıs olumsuz]:** *ne-mī-dāned* (bilmez), *ne-mī-şināsed* (aḳlamaz), *ne-mī-āmūzed* (öğrenmez), *ne-mī-ḫvāned* (oḳumaz) ilā āḫirihi

[52a/10] **nefy-i ḥāl-i cemī‘-i ğāib [Şimdiki zaman çokluk üçüncü şahıs olumsuz]:** *ne-mī-dānend* (bilmezler), *ne-mī-şināsend* (aḳlamazlar), *ne-mī-āmūzend* (öğrenmezler), *ne-mī-ḫvānend* (oḳumazlar) ilā āḫirihi [52a/11] **nefy-i ḥāl-i nefis-i mütekellim vaḥdehu [Şimdiki zaman teklik birinci şahıs olumsuz]:** *ne-mī-dānem* (bilmem), *ne-mī-şināsem* (aḳlamam), *ne-mī-āmūzem* (öğrenmem) ilā āḫirihi

[52a/12] **nefy-i ḥāl-i nefis-i mütekellim me‘a ‘l-ğayr [Şimdiki zaman çokluk birinci şahıs olumsuz]:** *ne-mī-dānīm* (bilmezüz), *ne-mī-şināsīm* (aḳlamazuz), *ne-mī-āmūzīm* (öğrenmezüz) ilā āḫirihi

72 Yazmada: bilmiş.

73 Yazmada: anlamış.

74 Yazmada: bilmiş.

75 Yazmada: anlamış.

76 Yazmada: bilmiş.

77 Yazmada: anlamış.

78 Yazmada: ḥāl-i cemī‘-i.

79 Yazmada: bilelüm.

80 Yazmada: anlalayalım.

81 Yazmada: öğrenelüm.

82 Yazmada: okuyalım.

[52a/13] **mecül-i hâl-i müfred-i gâib [Edilgen fiil şimdiki zaman teklik üçüncü şahıs]:** *dâniste mî-şevved* (bilinmiş⁸³ olur), *şinâhte mî-şevved* (anlaşmış⁸⁴ olur) ilâ âhîrihi⁸⁵

[66a/01] *bi-smi 'llâhi 'r-raḥmâni 'r-raḥîm*

[66a/02] *be-nâm-i ḥudâ-y-râ* (allâhu ‘azîmü ’ş-şânuḡ ism-i şerîfi-yle), *ve be-devlet-i peygamberân* (ve peygamberlerin devleti-yle), *âgâz suḡun kerdem* (söze şürü‘ eyledüm), *tevekkul ber ḥudâ kerdem* (tevekkül allâha eyledüm) [66a/03] *ez ḥudâ yârî ḥvâstem* (*ḥudâdan bir yâr diledüm*), *tevfîk yâftem* (tevfîk buldum), *eger ḥudâ tevfîk dehed* (eger allâh hidâyet vère), *suḡun-i yek çend* (birkaç söz) [66a/04] *bi-güyem ve nuvîšem* (dèyeyim ve yazayım), *ve tālib-i ‘ilmân⁸⁶-râ* (ve ‘ilme tālib olanlara), *biyâmüzem* (öğredem), *eger tālib-i ‘ilmân-râ* (eger ‘ilme tālibleri), *reğbet* (rağbeti) [66a/05] *bâşed* (ola), *ezîn bende* (bu kıldan), *teḡşîrî ne-bâşed* (bir eksiklik olmaz), *biyâ* (gel), *meyâ* (gelme), *biyâyem* (gelürem), *neyâyem* (gelmem) [66a/06] *âmedem* (geldüm), *neyâmedem* (gelmedüm), *mî-âyem* (şimdi gelürem), *ne-mî-âyem* (şimdi gelmem), *ḥvâhem âmeden* (gelmek isterin), *ne-ḥvâhem âmeden* (gelmek istemem) [66a/07] *âmeden biherest* (gelmek èyürâkdur), *çün biyâ’î* (çünkü gelürsin), *zûd biyâ* (tèz gel), *zûd bi-rev* (tèz git), *kucâ mî-revî* (ne yère gidersin) [66a/08] *ez kucâ mî-âyî* (ne yèrden gelürsin), *ez ḥâne mî-âyem* (evden gelürem), *be-kûzegân-râ ḥeber kun* (uşaklara ḥaber eyle), *çi-râ zûd refîî* (niçün tèz gîtdün) [66a/09] *çi-râ dîr âmedî* (niçün geç geldün), *be-kâr-i ḥvud* (kendi işüğe), *meşğûl şev* (meşğul ol), *bi-ḥvun* (oķı), *me-ḥvun* (oķıma), *ḥvândem* (oķıdum) [66a/10] *ne-ḥvândem* (oķımadum), *mî-ḥvânem* (şimdi oķıram), *ḥvâhem ḥvânden* (oķımaķ isterem), *ne-ḥvâhem ḥvânden* (oķımaķ istemem), *çi mî* (ne dükeli) [66a/11] *ḥvânî* (oķursın), *kitâb mî-ḥvânem* (kitâb oķuram), *sebķ ḥvândem* (ders oķıdum), *be-çâşt mî-revem* (ķuşluġa giderem) [66a/12] *nemâz-i pēşîn* (öñdin namâz), *nezdîkest* (ķatunđadur), *eger ḥvâce destûr dehed* (eger ḥoca destûr vère), *be’d zi-ân* (andan şoņra) [66a/13] *mî-revem* (dükeli giderem), *bî-destûr* (destursuz), *çün bi-revem* (nece giderem), *tu-râ ḥvândem* (seni oķıdum ya’nî da’vet ètdüm), *eger mî-âmedî* (eger sen gelmiş olayduņ) [66b/01] *ḥvuş mî-bûdî* (èyü olurdı), *ḥvuş ne-kerdî* (èyi ètmedi), *ân-çunân me-kun* (ancılayın eyleme), *key kesî* (ki bir kimse) [66b/02] *ez tû bi-renced* (senden incine), *tu-râ bi-rencânend* (seni incidirler), *eger merdumân-râ bi-rencânî* (eger ḥalkı incidürsen), *suḡun-ı nerm bi-gü* (yumşak söyle) [66b/03] *suḡun-i berd me-gü* (sovuķ söz söyleme), *imroz* (bugün), *ferdâ* (yarın), *endēşe me-kun* (fîkrètme), *roz germest* (gün ıssıdur) [66b/04] *ferdânî-vez* (yarın daḥı), *nèk şevved* (èyü olur), *ferâmoş me-kun* (unutma), *nèk nîst* (èyü degüldür), *tû çi* (sen ne) [66b/05] *mî-gü’î* (söylersin), *nèk bi-gü’î* (èyü söyle), *nèk bi-şnevî* (èyü işidesin), *bi-şnev* (işit), *me-şnev* (işitme) [66b/06] *şenîde bûdem* (işitmiş-idüm), *bi-nuvîş* (yaz), *me-nuvîş* (yazma), *mî-nuvîšem* (yazaram), *ne-mî-nuvîšem* (yazmam) [66b/07] *ḥvâhem nibiştên* (yazmaķ isterem), *be-dostân-râ* (dostlara), *ḥeḡḡ⁸⁷ bi-nuviş* (nâme yaz), *tâ cevâb biyâyed* (tâ cevâb gele) [66b/08] *yârân-râ bi-ḥvun* (yârânı oķı ya’nî da’vet eyle), *ez ḥâl-i ḥvêşâvend* (ḥuşımların ḥâlinden), *çi ḥeber dârî* (ne ḥaber duḡarsın) *do-* [66b/09] *-stân der selâmetend*

83 Yazmada: bilmiş.

84 Yazmada: anlaşmış.

85 Bu kısımdan 66a’ya kadar Farsça kısımların satır altlarında Türkçeleri gösterilmemiştir. Çalışma Türkçe kısımları incelemeye dayalı bir çalışma olduġu için bu kısımdan 66a’ya kadar olan kısım çalışmaya dâhil edilmemiştir.

86 Yazmada: ‘âlimân.

87 Yazmada: ḥeḡḡ.

(dostlar selâmetdedürler), *heft*⁸⁸ *be-resîd* (nâme vâşıl olur), *çi kâr dârî* (ne iş duțarsın), *kâr ne-dârem* (iş dutmazam) [67a/01] *kâr-i bisyâr dârem* (çok iş dutaram), *tu-râ bisyâr guftem* (saña çok söylerem), *ne-şenîdî* (işıtmedün), *âhîr peşemân* (âhîr peşimân) [67a/02] *şevî* (olursın), *emmâ sūd ne-kuned* (amâ fâide eylemez), *imroz* (bugün), *ferdâ* (yarın), *zâhîr şevîd* (âşikâre olur), *bâkî tū dānî* (kalanı sen bilürsün) [67a/03] *ez men guftenî est* (benden demeklikdür), *ez tū şenîdenî est* (senden işitmeklikdür), *sevgend dâdem* (yemîn vërdüm) [67a/04] *tū sevgend bi-ıvur* (sen yemîn eyle), *men sevgend ne-mî-ıvurem* (ben yemîn êtmezem), *der kâr merdâne bâş* (işde âdemiyâne ol), *der kâr* (işde) [67a/05] *kâhîlî me-kun* (üşenmeklik eyleme), *be-dih key mî-revî* (köye kaçan gidersin), *be-vekt-i reften* (gitmek vaktini), *be-men heber*⁸⁹ *kun* (baña haber eyle) [67a/06] *yek-dem şebr kun* (bir nefes şabr eyle), *şitâb me-kun* (êvme), *şitâften der kâr* (işde êvmek), *nêk nîst* (êyü degüldür) [67a/07] *çi şudî* (ne olduñ), *men çîzê ne-şudem* (ben bir şey olmadum), *çi sipârîş kerdem* (ne ismarladum), *ânçi be-tū sipârîş-* (anı ki saña ismarladum) [67a/08] *-kerdem*, *ferâmoş me-kun* (unutma), *biyâ be-hemmâm bi-revîm* (gel hamâma gidelüm), *imroz âzîne est* (bugün cum'adur) [67a/09] *be-mescid-i câmi' be-revîm* (câmi' olan mescide gidelüm), *nemâz bi-gudârîm* (namâzı edâ êdelüm), *çün ez mescid bîrûn âyem* (çünkü mescidden taşra gelelüm), *be-zâviye bi-revîm* (tekyeye gidelüm) [67b/01] *semâ' bi-zenîm* (devr uralum), *bârân-râ* (bârâni), *bi-bînem* (göreyim), *yârân cem' end* (yârân bir yerdedür), *pes ez-ân* (andan sonra) [67b/02] *perâkende şevîd mâ nîz* (dağılırlar biz dañı), *âncâ bi-resîm* (ol yere êrişelüm⁹⁰), *bâlâ bi-revîm* (yoğarı gidelüm), *bâlâ reften* (yoğarı gitmek), *nêk* (êyü) [67b/03] *nîst* (degüldür), *ez bâlâ be-zîr âmedî* (yoğardan aşığı geldi), *ezîr be-bâlâ rev* (aşığıdan yoğaru yörü), *biyendâz* (at), *mîyendâz* (atma) [67b/04] *endâhten* (almak), *cem' kun* (cem' eyle), *perâkende me-kun* (dağıtma), *hâşîl kerdenî* (hâşîl eylemekligi), *kâhîlî me-kun* (üşenmaklık eyleme) [67b/05] *der-ıvânden* (oğımada), *ve der nibiştên* (ve yazmada), *be-cidd bâş* (sa'y üze ol), *bi-numâ* (göster), *numûdem* (gösterdüm), *ne-numû-* (göstermedüm) [67b/06] *-dem*, *çi-râ numûdî* (niçün gösterdün), *bi-şumâr* (şay), *me-şumâr* (şayma), *bi-şumârem* (şayaram), *ne-mî-şumârem* (şaymam) [67b/07] *ıvâhem şumurden* (şaymak isterin), *ne-ıvâhem şumurden* (şaymak istemem), *tū çi-râ ne-mî-şumârî* (sen niçün şaymazsın), *men ne-mî şumârem* (ben şaymam) [67b/08] *kebâ bîrûn kun* (kaftanı taşra eyle), *bi-poş* (gey), *me-poş* (geyme), *poşîden* (geymek), *bi-poş* (geyerem), *ne-mî-poşem* (geymem) [67b/09] *bî-dâr şev* (uyanuk ol), *bi-ıvur* (uyu), *me-ıvur* (uyuma), *ıvurten* (uyumak), *ne-ıvurten* (uyumamak), *mî-ıvurten* (uyudam) [68a/01] *ne-mî-ıvurten* (uyumadum), *mî-ıvurpem* (uyuram), *ne-mî-ıvurpem* (uyumam), *ıvurten est* (uyumuşdur), *ne-ıvurten est* (uyumamışdur) [68a/02] *ıvâhed ıvurten* (uyumak ister), *ne-ıvâhed ıvurten* (uyumak istemez), *imşeb* (bu gece), *tū me-ıvur* (sen uyuma), *tâ şebâh* (şabâha dek) [68a/03] *bî-dâr şev* (uyanuk ol), *tâ der vekt-i çâşt* (tâ kuşluk vaktına dek), *bi-ıvur* (uyu), *tâ nemâz-i pëşîn* (tâ namâz-ı öñdin) [68a/04] *çëşm me-kuşâ* (göz açma), *bi-kuşâ* (aç), *me-kuşâ* (açma), *mî-kuşâyem* (açaram), *ne-mî-kuşâyem* (açmayalım), *kuşûdem* (açdum) [68a/05] *goş-dâr* (kulak tud), *mâzî-râ çi-râ goş ne-dârî* (geçmişe niçün kulak dutmazsın), *bed mî-kunî* (kem eylersin), *eger mâzî-râ gelet* (eger mâzî yanlış) [68a/06] *bi-ıvurten* (oğursın), *yek çend çob bi-ıvurten* (birkaç degnek yërsin), *çob ıvurdeni dârî* (degnek yëmekligi duțarsın), *meşlehet* (maşlahat) [68a/07] *ne-dârî* (dudarsın), *eger henüz çob ıvurdenî dârî* (eger hâlâ degnek yëmekligi dutarsın), *hâzîr est* (hâzîrdur), *her suhun* (her söz) [68a/08] *ki bi-gû'î* (ki

88 Yazmada: heft.

89 Yazmada: heber.

90 Yazmada: êreşelüm

söylersin), *be-vech bi-gū* (sebeb ile söyle), *bī-vech suḥun me-gū* (sebebsiz söyleme), *illā āḥir peşēmān şevī* (illā şonraya peşimān olursın⁹¹), *ez-* [68a/09] *-dunyā çī dārī* (dünyadan ne dutarsın), *cufthā dārem* (birkaç çift dutaram), *eger ḥudā rozī kuned* (eger allāh-ı ‘azīm müyesser eyleye), *va mā zi gāvḥā zi dārem* [68b/01] *ğelle bisyār kiştem* (maḥşul çok eyledüm), *dū siḥ bāğ beḥçe dārem* (iki üç bağ ve bahçe dutaram), *heme-rā ‘imāret kerdem* (dükelişi ma‘mūr eyledüm), *ḥāşil* (maḥşul) [68b/02] *nēkest* (ëyüdür), *eger ḥudā ez āfāt-i dunyā nigāh dāred* (eger allāh-ı ‘azīm āfātdan ḥıfz ederse), *muntezīr-i ḥāşilem* (maḥşülü muntazıram), ‘*azm-i ḥicāz* (ka‘be kaşdın) [68b/03] *mubārek dārem* (yümn dutaram), *işā‘a ‘llāhu ta‘alā* (eger allāh-ı ‘azīm dilerse) *ḥudā be-resāned* (allāh yetiştirür), *be-temām-i dostān* (tamām dostlar ile) [68b/04] *ve muḥibbān* (muḥibler ile), *ān-çi ḥudā rozī kuned* (ol şey’ ki allāh naşib eyleye), *der rāh-i heḳḳ nihādem* (ḥaḳ yolına ḳodum), eger tū ḥāzīr şevī (eger sen ḥāzīr olursan⁹²) [68b/05] *be-hem bi-revīm* (me‘an gidelüm), *imroz* (bugün), *bende be-dih* (köle köye), *mī-reved* (gider), *yā be-çorumlu*⁹³ (ya çorumluya (köy adıdır)), *yā iskilīb* (yā iskilibe (kezalık köy adıdır)), [68b/06] *ḥvāhed reften* (gitmek ister), *be-ān meḥmūd ḥeber āmedī* (ol maḥmūd ile ḥaber geldi saḡa), *henūz ḥeber neyāmed* (şimdiki ḥalde ḥaber gelmedi), *pider ḥvānde-* (baba oḳımışdur ya‘nī da‘vet etmişdür) [68b/07] *-est, reften* (gitmek), *ikrār kerde-est* (ikrār eylemişdür), *zūd bāz āyed* (tēz gēri gelür), *āncā ikāmet* (ol yerde durmaḳ) [68b/08] *ne-tuvān kerd* (edemez), *eger āncā direng kuned* (eger anda eglenmek eyleye), *be-ḥāşil şevēd* (ḥāşil üzere olur), *ziyān mī-reved* (zarar gider), *çi* (ne) [68b/09] *sipārīş kerdem* (sipārīş eyledüm), *zūd bāz āyed* (tēz gēri gelür), *pidereş-rā ḥeṭṭ be-bāyed be-nişān* (babasına nāme yazmaḳ gerek) [69a/01] *ve firistāden* (daḡı göndermek), *çün ḥeṭṭ be-reved* (çünki kāğıd gider), *hemān ḥeṭṭ mī-āyed* (hemān kāğıd gelür), *der-īn çend ro-* (bu birkaç gün gelür) [69a/02] *-z biyāyed, ḥeber firistādem* (ḥaber gönderdüm), *çün ḥeber firistāde bāşed* (çün ḥaber gönderilmiş ola), *hemān mī-āyed* (hemān gelür) [69a/03] *der miyān-i suḥun bisyār reft* (söz ortasına çok gitdi), *āncā meşleḥet ne-dāred* (ol şey’ ki maşlahat dutmaz), *terk kun* (terk eyle), *bisyār* (çok) [69a/04] *suḥun guft* (söz dedi), *revā nīst* (lāyık degül), *suḥun kūtā kun* (sözi kışa eyle), *tā dāgerān* (tā ḡayrılar), *ez tū melūl* (senden melūl) [69a/05] *ne-şevēd* (olmaya), *suḥun dirāz me-kun* (sözi uzatma), *ḥidmet-i ḥvud nigāh dāred* (kendi ḥizmetini şaḳlayu dutar), *der kār bāş* (işde ol) [69a/06] *bī-kār būd* (işsiz idi), *revā nīst* (lāyık degüldür), *her çī gū‘ī* (her ne söylersin), *be-vech bi-gū* (sebeb ile söyle), *nēk bi-gū* (ëyü söyle), *kitā-* (kitāb) [69a/07] *-b ez ḥvud dūr me-kun* (kendin den irāğ étme), *illā žāyi‘ mī-şevēd* (illā yitmiş olur), *kitāb* (kitābı), *ve ḳelem* (ḳalemi), *ve kāğıd*⁹⁴ (ve kāğıtı) [69a/08] *‘ezīz dār* (‘azīz ve şerīf ṭut), *tā be-çīzē bi-resī* (tā bir şey’e erişesin⁹⁵), *cehd kun* (sa‘y eyle), *ez yārān* (yārāndan), *ḥvud me-bā-* (dükeli irāğ olma) [69a/09] *-ş, der ḥvānden* (oḳımada), *ve der nibiştēn* (ve yazmada), *ziyādet kun* (ziyāde eyle), *her kuçā bāşī* (her ne yerde olasın) [69b/01] *‘ezīz bāşī* (‘azīz ve şerīf olasın), *ser der bihter est* (baş eyüraklıḳdadur), *hemīşe ḥendān bāş*

91 Yazmada: şevī.

92 Yazmada: olursan.

93 Çorum şehrini adı belgelerde 16. yüzyılın sonuna kadar “çorumlu” şeklinde geçmektedir. Daha sonraki belgelerde “çorum” şeklini almıştır (İ. Şahin, 1993, s. 373). Buradaki Türkçe isim “çorumlu” olmalı ve kastı da bugünkü Çorum şehri olmalıdır. Müellif tarafından her ne kadar “köy” ifadesi kullanılsa da bir sonraki maddede geçen “İskilip” için de köy ifadesini kullanması müellifin “köy”den kastının yerleşim birimi olabileceği fikrini akla getirmektedir. Nitekim ne Çorum ne de İskilip Osmanlı döneminde köy hüviyetinde değildir. Çorum 1398’den İskilip ise 1530’dan cumhuriyetin ilanına kadar her zaman ya sancak veya kaza mevkiinde bulunmuşlardır (Sezen, 2017, s. 189, 2017, s. 382).

94 Yazmada: kāğıt.

95 Yazmada: erişesin

(dāimā gülcüci ol), *bi-setān* (al) [69b/02] *me-setān* (alma), *bi-setānīd* (alasıңыз), *bi-setāned* (alur), *ne-mī-setāned* (almaz), *h̄vāhed seteden* (almağ ister), *ne-h̄vā-* [69b/03] *-hed seteden* (almağ istemez), *bi-rev bi-setān* (var al), *ne-mī-setāned* (almaz), *mī-bāyed seteden* (almağ gerek), *ez vey çī* (andan ne) [69b/04] *setādī* (alduğ), *be-çend setādī* (niçeye alduğ), *bi-firoş* (şat), *me-firoş* (şatma), *bi-firoşī* (şatarsın) [69b/05] *be-çend firohītī* (niçeye şatığ), *bi-firoşīd* (şatarlar), *firohītem* (şatam), *mī-firoşem* (şataram), *ne-mī-firoşem* (şatmam), *herīden* (almağ) [69b/06] *firohīten* (şatmağ), *herīdem* (şatın aldum), *kuşādem* (açdum), *bi-keş* (çek), *me-keş* (çekme), *kuştem* (depeledüm) [69b/07] *keşīdem* (çekdüm), *bi-bīned* (göre), *bestem* (bağladum), *bi-gīr* (dut), *giriftem* (duttum), *seht bi-gīr* (katı dut), *çi-rā ne-giriftī* (niçün tutmaduğ) [69b/08] *bi-dih* (vër), *me-dih* (vërme), *bi-dehīd* (vëürsüz), *me-dehīd* (vërmezsis), *be-men bi-dih* (bağa vër), *be-o bi-dih* (ağa vër), *bi-rev ez bāz-* (var bāzardan) [69b/09] *-ār çīzē biyāver* (bir şey' getir), *revgen bi-h̄ēr* (yağ şatın al), *engubīn biyāver* (bal getir), *ber-o īn sīm-rā* (oña bu gümişi) [70a/01] *dīr mānden* (geç kalmak), *dīr me-mān* (geç kalma), *dīr māndī* (geç kalduğ), *çi-rā dīr mānī* (niçün geç kalursın), *dīdem* (gördüm), *dīdī* (gördüğ) [70a/02] *key dīdī* (kaçan gördüğ), *imroz dīdem* (bugün gördüm), *dīde būdem* (görmüş idüm), *kucā bīnem* (ne yerde göreyim), *h̄vāhem ki bīnem* (görmek isterem), *çi-rā* (niçün) [70a/03] *ne-mī-bīnī* (görmezsin), *çi bīnem* (ne göreyim), *bi-bīn* (gör), *kucā bīnī* (ne yerde görürsün), *kucā būdī* (ne yerde idüğ), *kucā yāftī* (ne yerde bulduğ) [70a/04] *bi-gū* (dē⁹⁶), *me-gū* (dēme), *guftī* (dēdüğ), *ne-guftī* (dēmedüğ), *kucā h̄vāhī refden* (ne yere gitmek istersin), *bi-gūy* (söyle), *bi-gū ki* (söyle ki) [70a/05] *pēş-i men biyāyed* (benüm önüme gelür), *bi-gū ki çī mī-poşīdī* (dē-ki ne giydüğ), *bi-poş* (gey), *me-poş* (geyme), *bi-poşem* (giyerem) [70a/06] *ne-mī-poşem* (giymem), *çi-rā ne-mī-poşī* (niçün giymezsin), *mī-bāyed poşīden* (geymek gerek), *bi-poşānem* (örterem), *poşīdī* (giydüğ) [70a/07] *guzārden* (edā étmek), *bi-guzār* (edā eyle), *me-guzār* (edā étme), *h̄vāhem guzārden* (edā étmek isterin), *ne-h̄vāhem guzārden* (edā étmek istemem) [70a/08] *be-dih devīdem* (köye segirdürem), *devīdī* (segirtdüğ), *çi-rā devīdī* (niçün segirtdüğ), *çi-rā ne-devīdī* (niçün segirtmedüğ) [70a/09] *mī-bāyed devīden* (segirtmek gerek), *nālīden* (içlemek), *bi-nāl* (içle), *me-nāl* (içleme), *bi-nālem* (içleyem), *me-nālem* (içlemeyem), *ne-nālem* (misluhu) [70b/01] *çi-rā ne-mī-nālī* (niçün içlemezsün), *çi-rā çunīn mī-nālī* (niçün böyle inlersin), *çunīn me-nāl* (böyle içleme), *bisyār me-nāl* (çok içleme), *çi-rā çend-* (niçün bu kadar) [70b/02] *-īn, mī-nālī* (içlersin), *zūd biyā* (tēz gel), *bi-cū* (iste), *me-cū* (isteme), *bi-cūyem* (isterem), *çi mī-cūyem* (ne isterem) [70b/03] *mī-bāyed custen* (istemek gerek), *ne-mī-bāyed custen* (istememek gerek), *bi-custī* (istedüğ), *çi-rā ne-custī* (niçün istemedüğ), *çend* (ne kadar) [70b/04] *mī-cū'ī* (istersin), *hendīden* (gülmek), *bi-hend* (gül), *me-hend* (gülmek), *mī-hendānem* (gülerem), *ne-mī-hendānem* (gülmem) [70b/05] *çi hendī* (ne güldüğ), *bisyār hendī* (çok güldüğ), *çi-rā mī-hendī* (niçün güldüğ), *çi dīdī mī-hendī* (ne gördüğ dükelü güldüğ) [70b/06] *mī-bāyed hendīden* (gülmek gerek), *dīger me-hend* (ğayrı gülmek), *āvēhīten* (aşılmağ), *biyāvēz* (aşıl), *me-yāvēz* (aşılma), *āvīhītem* (aşıldum) [70b/07] *neyāvīhītem* (aşılmadum), *biyāvēzem* (aşılıram), *neyāvēzem* (aşılmam), *kucā āvēzī* (nerede aşılırsın), *īncā āvēzem* (bu yerde aşılıram), *key āv-* (kaçan) [70b/08] *-ēzī* (aşılırsın), *imroz āvēzem* (bugün aşılıram), *ferdā āvēzem* (yarın aşılıram) [70b/09] *temmet*

Sonuç

Kalınlık incelik uyumu Türkçenin aslî fonetik kkurallardan biridir. Zaman zaman Tarihî Türk lehçelerine ait bazı eserlerde bu kurala aykırı kullanışlar olduğu görülmektedir. Çağatay dönemi-

ne kadar yabancı kelime tabanlarına uyum dışı ekler getirildiği görülürken Çağatay döneminde Türkçe kelimelere de uyum dışı ekler getirildiği tespit edilmiştir. Bunun sebebi imlanın telaffuzdan ziyade şekle ait bir keyfiyet olmasıdır. Doğu Türkçesinde özellikle Çağatay döneminde yaygın olan bu durum, bir imla istikrarsızlığı olarak değerlendirilmektedir. Çalışmanın 1.2.1. başlıklı kısmında değinilen eklerin Türkçe kelimelere kalınlık-incelik uyumuna aykırı bir şekilde getirilen örneklerinin de olması Doğu Türkçesine ait bir imla özelliğinin Anadolu sahasında yazılmış bir eserde de görülmesi dikkate şayan bir durumdur.

Eserde, şahıs eklerinin kullanımında bazı farklılıklar dikkat çekmektedir. Gelecek zaman çokluk ikinci şahıs çekiminde zamir kökenli şahıs eki yerine iyelik kökenli şahıs ekinin de kullanılması, şimdiki zaman teklik birinci şahıs çekiminde hem *-rIn* hem *-(v)rAm* şeklinin kullanılması, şimdiki zaman çokluk ikinci şahıs çekiminde birkaç yerde Eski Anadolu Türkçesindeki benzer şekilde *-sIz* şeklinin ve çoğu yerde ise düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırı bir şekilde *-sIηIz* şeklinin kullanılması ve belirli geçmiş zaman eklerinde görülen düzensizlikler dikkat çekicidir.

Eserin müellifine veya yazıldığı tarihe dair herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Kütüphane kaydında eseri muhtevi mecmuanın tamamı için 1700 tarihi not düşülmüştür; fakat eserin içindeki bazı bilgiler 16. yüzyıla ait bir metin olduğu ihtimalini güçlendirmektedir. Bu bilgiler şu iki başlıkta söylenebilir:

1. Metinde (68b/05)'te “*yā be-çorumlu* (ya çorumluya (köy adıdır))” şeklinde bir kayıt bulunmaktadır. Çorum şehrinin adı belgelerde 16. yüzyılın sonuna kadar “çorumlu” şeklinde geçmektedir. “Çorum” şekli 16. yüzyıldan sonraki belgelerde görülmektedir.

2. Şimdiki zaman ikinci çokluk şahıs çekimi Eski Anadolu Türkçesi döneminde sadece *-sIz* şeklindedir. Bu çekim 16. yüzyılda *-sIηIz*, 17. yüzyılda ise *-sXηXz* şeklindedir. Eserde bu ek iki yerde *-sIz* 11 yerde ise uyuma girmeden *-sIηIz* şeklindedir.

Söz konusu iki husus eserin 16. yüzyıla ait bir metin olması ihtimalini güçlendirmektedir. Eserde hem fiil çekimlerinin hem de Farsça ifadelerin Türkçe karşılıkları verilirken bazı kısımların Farsçadan Türkçeye, Türkçe gramer yapısına aykırı bir şekilde, birebir tercüme edildiği görülmektedir. Bu hususun Türkçe ile Farsça arasındaki yapı farklılıklarını Farsça öğrenenlere göstermek amacıyla gerçekleştirildiği söylenebilir.

Türkçeden Farsçaya Dizin‘aceblemak: *řikiften*açmek: *kuřāden*ağlamak: *girīsten*āhır olmak: *encāmīden*aķsırmak: ‘*eřse kerden*aldamak: *firiften*almak: *siteden*anlamak: *řināhıten*anmak: *yād kerden*artmak: *efzūden*aşmak: *āvèhıten*ařaęa gelmek: *firo-āmeden*ařaęa gitmek: *firo-reften*ařaęa iletmek: *firo-burden*atmak: *endāhıten*ayırmak: *cudā kerden*ayırmak: *guzīden*azmak: *duzīden*baęıřlamak: *behřīden*baęlamak: *besten*başmak: *supurden*başarmak: *puhıten*batmak: *rēsten*begenmek: *pesendīden*benzemek: *mānisten*beslemek: *āmurzīden*bezemek: *ārā’īden*bırakmak: *efgenden*biçmek: *direvīden*bilmek: *dānisten*bulařmak: *ālūden*bulmak: *yāften*buyurmak: *fermūden*bükmek: *bāften*çatlamak: *terākīden*çiynek: *hāyīden*çizmek: *piçīden*çözmek: *tenīden*çürümek: *posīden*damlamak: *çekīden*degdirmek: *erzīden*degmek: *niřānden*delmek: *suften*depelemek: *kuřıten*depme urmak: *leked zeden*depretmek: *çīnīden*dermek: *çīden*dilemek: *hvāsten*dişlenmek: *ārāmīden*dişlenmek: *āsūden, ārāmīden*dirilmek: *zīsten*ditirmek: *lerzīden*doęmak: *zā’īden*

doğramak: *āğīšten*doğumak: *tāften*doldurmak: *enbāšten*doymak: *efsurden*dögmek: *koften*dökme: *rēhten*dönme: *gešten*döşemek: *gusterden*durmak: *īstāden*duruşmak: *koşīden*dürmek: *neverdīden*düşmek: *uftāden*düzmek: *sāhten*egilmek: *hemīden*egirmek: *rēsten*eglenmek: *direng kerden*egmek: *kāšten*egmek: *kāšten*elemek: *pēhten*epsem olmak: *hāmoş şuden*erimek: *guzāhten*erişmek: *resīden*esirgemek: *beşşūden*esnemek: *esā kerden*eylemek: *kerden*ezmek: *sā'īden*geçmek: *guzēšten*geçmek: *guzāšten*geçirmek: *ārūg kerden*gelmek: *āmeden*gerek olmak: *bāyisten*gerinmek: *fencā kerden*gerü dutmak: *bāz-dāšten*getirmek: *āverden*gitmek: *reften*giydirmek: *poşānīden*giymek: *poşīden*gizlemek: *kemīn kerden*gizli olmak: *pinhān kerden*göndermek: *fristāden*görmek: *dīden*göyündürmek: *sozānīden*güci yetmek: *tuvānisten*gülmek: *hendīden*horlamak: *nekūhīden*ırlamak: *serāyīden*ışlatmak: *hīsīden*ışmarlamak: *siperden*içerü gelmek: *der-āmeden*içmek: *āşāmīden*iletmek: *burden*inanmak: *bāver kerden*incinmek: *rencīden*inlenmek: *nālīden*

istemağ: *custen*iře bařlamak: *āgāziden*iřitmek: *řiniden*kabul eylemek: *pezireften*kaçmak: *gurehten*kağmak: *řirřiden*kaldırmak: *ver-dāřten*kalmak: *mānden*kapmak: *rubūden*karıř vermek: *nefrin kerden*karıřmak: *āmeh̄ten*kaymak: *leğziden*kaynamak: *cořiden*kazanmak: *endohten*kazıtmak: *kendiden*kazmak: *kenden*kemirmek: *çeliden*kesmak: *burriden*komak: *nihāden*koparmak: *engēhten*korğmak: *tersiden*korğutmak: *tersāniden*kurtulmak: *rehiden*küymak: *pā'iden*nāzlanmak: *nāziden*oğřamak: *nevāhten*oğmak: *hvānden*olmak: *řuden*otarmak: *çerā kerden*otlamak: *çeriden*oturmak: *niřten*ovmak: *māliden*oynamak: *bāziden*ödemek: *guzārden*ögmek: *sitūden*öğrenmek: *āmohten*ölçmek: *peymūden*ölmek: *murden*öri durmak: *ver-ğāsten*pāk dutmak: *pāk dāřten*pas açmak: *zidūden*řağmak: *dořiden*řağlayu dutmak: *nigāh dāřten*řalınmak: *ğirāmūden*řalıvermak: *hīřten*řalıvermak: *rehā kerden*řanmak: *pindāřten*řatmak: *řirūhten*řatun almak: *ğeriden*řavurmak: *dāmīden*řaymak: *řumurden*seyirtmak: *deviden*sıçramak: *cesten*řığınmak: *gunciden*

sığınmak: *penāhīden*
 sıklık vèrmek: *şuflīden*
 sıkmak: *feşurden*
 sınamak: *āzmūden*
 sırtmak: *kemārīden*
 sıvamak: *endūden*
 silkmak: *efşānden*
 siñirtmek: *guvārīden*
 sormak: *pursīden*
 söylemak: *guften*
 şuda üzmak: *şināv kerden*
 sünnet eylemak: *hutne kerden*
 sürmak: *rānden*
 süzmak: *pālūden*
 süzmak: *terāvīden*
 şişmak: *āmāsīden*
 tamām eylemak: *perdāhten*
 tapmak: *perestīden*
 tartmak: *sencīden*
 taşra gelmak: *bīrūn āmeden*
 tayanmak: *leğzīden*
 uğurlamak: *duzdīden*
 ulaşmak: *peyvesten*
 ulumak: *zenūbden*
 unutmak: *ferāmoş kerden*
 urmak: *zeden*
 utanmak: *şermūden*

uvatmak: *cāvīden*
 üfürmak: *demīden*
 türkmak: *remīden*
 üründülemek: *guzīden*
 üti vèrmak: *tele dāden*
 vèrmak: *dāden*
 yağmak: *bārīden*
 yalamak: *līsīden*
 yaldıramak: *duruşşīden*
 yaldıramak: *tāftien*
 yalıñlanmak: *efrohten*
 yalvarmak: *lābe kerden*
 yanmak: *sohten*
 yapışmak: *cefsīden*
 yarar olmak: *şāyisten*
 yaraşmak: *burāzīden*
 yaratmak: *āfrīden*
 yarlıgamak: *āmurzīden*
 yarmak: *şikāftien*
 yaylamak: *pūyīden*
 yazmak: *nuviştan*
 yèmek: *hıvurden*
 yırtmak: *derīden*
 yolmak: *siturden*
 yonmak: *terāşīden*
 yuğurmak: *siriştien*
 yumak: *şusten*
 yuvalamak: *ğelfīden*
 zāyi' olmak: *kem kerden*

Kaynaklar

- Adamović, M. (2009). *Floransalı Filippo Argenti'nin notlarına göre (1533) 16. Yüzyıl Türkçesi*. Türk Dil Kurumu.
- Arat, R. R. (1987). Türkçe Metinlerde e/i Meselesine Dair. İçinde *Makaleler* (C. 1, ss. 334-341). Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Balcı, M. (2014). *Türkçe Farsça İlişkileri: Türkçenin Farsça Üzerindeki Etkilerine Dair Bir İnceleme*. Çizgi Kitabevi.
- Clauson, G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. Oxford University Press.
- Çetinkaya, G. (2021). *Anadolu Sahasında Yazılmış Farsça Dil bilgisi Kitapları* [Doktora]. Kırıkkale Üniversitesi-Ankara Üniversitesi.
- Eker, S. (2010). Türkçe-Farsça Dil İlişkilerinde Anlam Kopyaları Üzerine Notlar. İçinde *Sosyoloji Yazıları 1* (ss. 197-211). Hacettepe Üniversitesi.
- Eraslan, K. (1970). Doğu Türkçesinde Ek Uyumsuzluğuna Dair. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 18, 113-124.
- Ergin, M. (1981). *Türk Dil Bilgisi*. Bayrak.
- Gülsevin, G. (1997). *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*. Türk Dil Kurumu.
- <https://vajehyab.com/bakhtiari/دُزیدن> (3202). vajehyab.com. <https://vajehyab.com/bakhtiari/دُزیدن>
- Kartallıoğlu, Y. (2011). *Klasik Osmanlı Türkçesinde eklerin ses düzeni: 16, 17 ve 18. yüzyıllar* (1. baskı). Türk Dil Kurumu.
- Kızılözen, C. (2019). *Farsçada Türkçenin En Eski İzleri* (1. baskı). Akçağ.
- Öz, Y. (2010). *Tarih Boyunca Farsça-Türkçe Sözlükler*. Türk Dil Kurumu.
- Sezen, T. (2017). *Osmanlı Yer Adları* (2. baskı). Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.
- Steingass, F. J. (1892). *A Comprehensive Persian-English Dictionary*. Librairie du Liban.
- Şahin, H. (2011). *Eski Anadolu Türkçesi*. Akçağ.
- Şahin, İ. (1993). Çorum. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 8, ss. 373-376). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Şen, M. (2000). Tarihî Türk Şivelerinde Ek Uyumsuzluğu Var mı? İçinde *IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri Kitabı* (ss. 1695-1734). Türk Dil Kurumu.
- Şükûn, Z. (1984). *Farsça Türkçe Lûgat Gencine-yi Güftâr Ferheng-i Ziyâ* (C. 1-3). Millî Eğitim Basımevi.
- Timurtaş, F. K. (1994). *Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl Gramer-Metin-Sözlük*. Enderun Kitabevi.
- Türk, V., Şerifoğlu, Y., & Doğan, Ş. (2011). *Eski Anadolu Türkçesi Dersleri* (Birinci baskı). Kesit.
- Yılmaz Ceylan, E. (1991). Ana Türkçede Kapalı e Ünlüsü. *Türk Dilleri Araştırmaları*, 1, 151-165.